

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэмрэ и Правительствэрэ ягъэзет

ТХЪАКІУЩЫНЭ Аслъан: «АДЫГЕИМ ИТ ПСЭУПІЭ ПЭПЧЪ ИЗЫТЕТ НАХЪЫШІУ ТШЫН, ТЫНЭСЫН ФАЙ!»

ПРАВИТЕЛЬСТВЭ ТЕЛЕГРАММЭХЭР

Тхъакіущынэ Аслъан АР-м и Президент ІзнатІэ Іутэу зылажэсэррэр щылэ мазэм и 13-м илэсш хъугъэ. А уахъ-тэм кыкІоцІ гъэхъагъэу республикэм ышІыгъэхэр зыфэ-дэхэм, экономикэм ызыгъэгъэлэтыжъын зэрэдэлэжъагъэхэм, пшъэрылэу зыфигъэуцугъагъэхэр зэрэзшІуихыхэрэм, гүмэкІыгъоу щылэхэм ядэгъэзыжъын зэрэдэлэжъэрэм афэгъэхъыгъэ пресс-конференцие тыгъуасэ Президентым кытыгъ. Урысые гъэзетхэм, Интернет сайтхэм якът-тамэху Къыблэ федеральнэ шъолгырым щылэхэм, рес-публикэ гъэзетхэм ыкІи телевидением япацэхэр ары упчІэхэр Президентым фэзыгъэзагъэхэр.

Пресс-конференцием джащ фэдэу хэлэжъагъэх АР-м и Президентрэ министрэхэм я Кабинетрэ я Администра-ции ипацэу Александр Пиценкер, правительствэм хэт-хэр.

Пресс-конференцием нэублэ гуыцІэ кызыщешІым Тхъакіущынэ Аслъан кыыхыгъэщыгъ республикэм ымакъэ чыжъэу ІунымкІэ, экономикэм ылтэныгъокІэ хэхъоныгъэу ашІыхэр зыфэдэхэр, Іофхэм языхт шъыпкэр цІыфхэм алгыгъэлэсыгъэнымкІэ журналистхэм яшІогъэшхо кызэрэкІорэр ыкІи цІыфыгъэ зфыщытыкІэу щылэ хъ-гъэм осэшхо зэрэфышІырэр. Нэужым упчІэу фагъэуцугъэхэм джэуапхэр къаритыжъыгъ.

(ИкІлэух я 2-рэ н. ит).

Лъытэныгъэ зыфэсшІырэ Аслъан Кытэ ыкър!

2010-рэ ИлэсыкІэм фэшІ сыпфэгъушІо!

Ори, кыппнэблагъэхэм сыгу кыздеІэу псауныгъэ пытэ, насып, щылэкІэ-псэукІэ дэгъу шъуІлэхуу сышъуфэлъало!

ИлэсыкІэм гушІуагъо бэу кыппферэхъ, уигухэлхэр кыбдегъэхъу!

А. А. ФУРСЕНКО.
Урысые Федерацием
гъэсэныгъэмрэ
шІэныгъэмрэкІэ иминистр.
***

Лъытэныгъэ зыфэсшІырэ Аслъан Кытэ ыкър!

ИлэсыкІэм фэшІ сыпфэ-гъушІо!

2010-рэ илэсым ти Роди-нэ фэшІушІэщІ ІофшІэныр шІуагъэ кытэу, рэхъатэу, уицыхъэ зытелъыжъэу, зэ-хэпцэнэу сыпфэлъало!

Ори, кыппнэблагъэхэм псауныгъэ пытэ, насып, щылэкІэ-псэукІэ дэгъу шъуІ-Ілэхуу, уигухэлъышІухэр кыбдэхъунхуу пфэсІо!

Р. З. АЛТЫНБАЕВ.
ФедерациемкІэ Советым
Федерацием иІофхэмкІэ ыкІи
регион политикэмкІэ и
Комитет и Тхъамат.

УРЫСЫЕ ФЕДЕРАЦИЕМ И ПРЕЗИДЕНТ И УКАЗ

Урысые Федерацием икъралыгъо наградэхэр афэгъэшъошэгъэнхэм ехылагъ

Научнэ ІофшІэным гъэхъэгъэхуу щыриІэхэм апае «Урысые Федерацием шІэныгъэхэмкІэ изаслуженнэ ІофшІэшху» зыфиІорэ щытхъуцІэр Мамый Руслъан Хылымэ ыкър — филологие шІэныгъэхэмкІэ докторым, профессорым, къэралыгъо учреждениеу «Гуманитар ушэтынхэмкІэ Т.М. КІэрашэм ыцІэкІэ щыт Адыгэ республикэ институтыр» зыфиІорэм идиректор игуадзэ фэгъэшъошэгъэнэу.

Урысые Федерацием и Президентэу Дмитрий МЕДВЕДЕВ Москва, Кремль тыгъэгъазэм и 30, 2009-рэ ильэс N 1515

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм

КыткІэхъухъэхэрэм яегъэдженкІэ илэсыбэ хъугъэу шІуагъэ кытэу Іоф зрашІэрэм, ублэпІэ профессиональнэ гъэ-сэныгъэм ихэхъоныгъэ ялахъышхо зэрэхашІыхэрэм ыкІи про-фессиональнэ лицеем ифилиал зызэхашагъэр ильэс 15 зэр-хъурэм афэшІ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм и Щытхъу тхылъ афагъэшъошагъ:

— **Лященко Сергей Николай ыкър**, ублэпІэ профес-сиональнэ гъэсэныгъэ зышарагъэгъотырэ къэралыгъо учре-ждениеу «Профессиональнэ лицееу N 2-р» зыфиІорэм и Камен-номостскэ филиал производствэм фегъэджэгъэнхэмкІэ има-стер, хызмэтымкІэ отделым ипацэ;

— **Михайличенко Тамарэ Владимир ыпхъум**, ублэпІэ профессиональнэ гъэсэныгъэ зышарагъэгъотырэ къэралыгъо учреждениеу «Профессиональнэ лицееу N 2-р» зыфиІорэм и Каменномостскэ филиал имастер шъхъаІэ.

Ильэсыбэ хъугъэу гуетыныгъэ фыриІэу Іоф зеришІэрэм, исэнэхъаткІэ гъэхъагъэхэр зеришІыгъэхэм, ыныбжэ ильэс 60 зэрхъурэм афэшІ Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Со-вет — Хасэм и Щытхъу тхылъ фагъэшъошагъ **Цурмыт Ада-мэ Абдул ыкър**, ООО-у «Газыр алэкІэзыгъэхъэрэ Адыгэ регион компанием» иинженер.

«ЖЪЫУР» ШЪАЧЭ ЩЫАГЪ

Щылэ мазэм и 4-м кыыщегъэжъагъэу и 6-м нэс а І-рэ Дунэе фестивалэу «Многоголосие Кавказа» зыфиІорэр Шъачэ щыІуагъ. Ар зэхашагъ Урысые Федерацием культурэмкІэ и Министерствэрэ Шъачэ ифилармоние фестивалхэм язэхъэцнкІэ и Дирекциерэ.

Ащ хэлэжъагъэх Кавка-зым ичІыпІэ зэфэшъафхэм яорэдыІо коллективхэмрэ орэдыІо зырызхэмрэ.

Фестивалым щыІагъ Адыгэ къэралыгъо университетым иорэдыІо ансамблэу «Жъы-ур». Ащ ипацэу ГъукІэ Заму-дин кызэриІуагъэмкІэ, фес-тивалым имафэхэр гъэ-шІэгъонэу кІуагъэх. Купэу къекІоллагъэхэр агощыхи чІыпІэ зэфэшъафхэм кон-цертхэр, мастер-классхэр къа-щатыгъэх. Ащ фэдэу Адыге-им икІыгъэ «Жъыум» Псы-шІуагъ культурэм и Гупчэу дэтым мастер-класс щызэх-шэгъагъ.

Коллективым хэт орэды-Іохэу Нэгъой Заур, Тыркоо Эрхъан, Гъонэжыкыо Селим, Абыдэ Артур, Дыгъу Псынэф, Кушъу Светэ, Абыдэ Ирине ІэпІэсэныгъэшхоу ахэлъыр фестивалым къышагъэлъэ-гъуагъ. Ахэм орэдхэу «КІо-рэр», «Абихъан итхъаусых», «Къолэбзыум иорэд», «Мэ-кыоо орэд», «Нысэепчэ орэд» зыфиІохэр кызэралыгъэхэр цІыфхэм агу рихыгъ.

Адыгеим икІыгъэ коллек-тивым фестивалым изэхэ-шакІохэм анаІэ кытыра-

дзагъ. Ащ фэдэу каналэу «Культурэм» иІофшІэу, фес-тивалым ипрограммэ зе-зышагъэу Сергей Старости-ным «Жъыум» иорэдкъэ-ІуакІэ телекъэтын ышІынэу

тырихыгъ. А къэтыныр мээ-ем кыдэкІынэу кыгъэгъу-гъагъэх.

Лъэпкхэр нахъ зепэблагъэ хъунхэм, ахэм нахъ щэІагъэ зэфыряІэу зэдэпсэунхэм фести-валыр фэлэжъэнэу ары ащ изэхэшакІохэм пшъэрылэу яІагъэр. Етіани я XXII-рэ

кІымэфэ Олимпиадэр зыщы-кІощт чІыпІэм щыІакІэу илыр, цІыфэу щыпсэухэрэм якультурэ нахъыбэмэ ягъэ-шІэгъэным форумыр фэлэ-жъэшт.

СИХЪУ Гоцнагъу.
Сурэтым итыр: «Жъыум»
хэт орэдыІохэр.

ТХЪАКІУЩЫНЭ Аслъан: «АДЫГЕИМ ИТ ПСЭУПІЭ ПЭПЧЪ ИЗЫТЕТ НАХЪЫШІУ ТШЫН, ТЫНЭСЫН ФАЙ!»

(Апэрэ нэклубгом кыыщегъэ).

— Аслъан Кытэ ыкьор, илэсищ хъугъэ Президент ІэнатІэм узылуыр. А уахътэм кыкІоцІ сьд кыбдэхъугъэр, сьд кыбдэхъугъэр?

— Бэ тыгу илэыгъэр, пшгъэрылтыби зыфэдгъэуцужыгъагъ. Экономикэм ылэныкьокІэ хэхъоныгъэ инхэр тшынхъу, тэр-тэрэу зытгыгъыжыным тынэсынэу тыфэягъ. Процент 60-м кьехъоу дотацие федеральнэ гупчэм кызырэтитырэм тезэгъынэу тыфэягъэп. Гъэхъагъэхэри тшынхъэ тлэгъыгъэ. ГушыІэм пае, бюджетэу тызырпсэурэр фэдитІум кьехъукІэ нахъыбэ хъугъэ. ИлэсищкІэ узэкІэлэбжэмэ, ар зэрэхъуштыгъэр сомэ миллиардтырэр ныкьорэмэ, джы ар сомэ миллиард пшыкІузым нэдгъэсыгъ. Хэбзэлэхъу кьэтыугъоикъырэр сомэ миллион шьитфымэ зэрэхъуштыгъэр, блэкІыгъэ илэсым сомэ миллиардрэ ныкьорэ кьэтыугъоигъ. Ау ошІэ-дэмышІэу кризисыр тищыІэныгъэ кыхэхъагъ, ащи макІэп Іофэу кызытэтирэгъэуцагъэр. Тэр-тэрэу зытгыгъыжыным илэситфыкІэ тызырэнэмыщтыр экспертхэм кыталогагъ, тэри ар тшэштыгъэ, дотациеу кытатырэри процент заул ныІэп зэредгъэхыгъэр. Ау нахъыбэ зэрэтшэштым, шылакІэу цыфмэ яІэр нахъышІу зэрэтыштытм джырэ нэс тыпылтыгъ ыкІи тыпылтыгъ, кыддэхъугъэри мымакІэу сэлтыгъ.

— ИкІыгъэ илэсым ыкІэхэм адэжэ бюджетнэ сферэм щылэжыгъэр узэгъуишхэрэ тІокІищырэм кьехъурэмэ унэ зэращэфыщит субсидиэхэр яшъутыгъэх. АщкІэ республикэм шытсэурэ цыфхэм лэизу ІэныІэгъу шыуафэхъугъ, ау джыри унэ зымыІэ узэгъуабэ кьэнагъ. Ащ фэдэ ІэныІэгъу ин мы илэсми цыфхэм яжъугъэгъотын шыулэкІыщит?

— ЫпкІэ зыхъмылгъ фэтэрхэр Советскэ Союзым дэкІодыжыгъэхъу тІоштыгъэ. Ау цыфмэ ІэныІэгъу уафэмыхъумэ, ялэжъапкІэу унэхэр ащэфын зэрамылэкІыштыр гъэнэфагъэ. Культурэм, медицинэм, гъэсныгъэм алыныкьокІэ лажъэхэрэм тишІагъэ ядгъэкІы тшІоигъу. ГъэрэкІо Урысые Федерацием и Президентэу Дмитрий Медведевым сызыІокІэм, селгъаІугъагъ сомэ миллион 980-рэ а Іофым пае кытфитІупщынэу. Президентыр ащ кІэтхэжыгъ, джа зэкІэри кытфитІупщынэу шыт. Программэм Іоф ышІэу ыбуглагъ. Сомэ миллионишхэрэ шъэныкьорэ кытфатІупщыгъагъэти, миллион шъэныкьор сабыи ибэхэм яфэІо-фашІэхэм апэлудгъэхъагъ, миллионишхэмкІэ узэгъуи 165-мэ субсидиэхэр яттыгъэх. Унэхэм япхыгъэ гумэкІыгъоу шыІэхэр дэтэгъэзыжыфхэ программэм Іоф ышІэшт, мы илэсми

тэгугъэ ар лыдыгъэкІотэнэу.

— Урысые Федерацием икспертхэм ашІыгъэ улгъэкІунхэм кызырагъэлэгъуагъэмкІэ, ауужырэ уахътэм Адыгеим экономикэм ылэныкьокІэ хэхъоныгъэ инхэр шыІыгъэх. Позицие 27-кІэ кыдэкІолягъ. ШынэгъончъэнымкІэ анахъ шыолгыр рэхъатэу Урысыем кыыщыхагъэщыгъ. 2008-рэ илэсым шыуышІагъэу сыда блэкІыгъэ илэсым шыуышІагъэр?

— Инвесторхэм системэ хэлъу таделажъэ. Апэрэ илэситІум инвесторхэм ахъщэу тизэкономикэ кыхалъхъагъэр сомэ миллиард тІокІым кьехъуштыгъэмэ, джырэ уахътэм ар сомэ миллиард щэкІым шъхъадэкІыгъ. Инвесторхэм Краснодар краир аубытыгъах, Ставрополь краири джащ фэд, тэри кытгэнэсынхэ фэягъэх. ЗэкІэхэми рэхъатэу, акыбылгъэ хэлъу, тишІоигъоныгъэхэр кыдэтлгытэхэзэ тазырадэлэжъэщтым тыпылтыгъ. Тэхъутэмыкьое районым коттедж мин 15 дишІыхъанэу, сымэджэщхэр, еджапІэхэр, мэчытхэр ышІынхъу инвестор гъэшІэгъон горэ джыдэдэм кытфыкьокІыгъ шъхъае, ар зашІэм, чІыгур зиунаехэм ащ ыуасэ лъагъу кьалэтыгъ. Ащ фэдэхэри, гухэкІ нахъ мышІэми, кыхэкІых. Банкхэр зыщызэхъыжыхэрэ уахътэм тэ Москва и Индустриальнэ банк икьутамэ кызыІутхынэу зытэгъэхъазыры. Ахэм кьат пшыкІулоу зэтет унитІу, шрпІэ комплексшхэ кытфашІынэу тязэгъыгъ. Краснодар краим ит «нэмыщ кьуаджэм» фэдэ Мыекьопэ районым шигъэпсынэу инвестор кытфэкІуагъ. Ащ фэдэу зыІэ кьепІон плъэкІыштыр бэ дэд. Шынэгъончъэным ылэныкьокІэ тІлофхэр зыкІэдэгъухэри кьэсІон — лъэпкэ зэхэдэ тІлэп, зэмызэгъыныгъэ кызыхэкІырэ гумэкІыгъохэм ядэгъэзыжынын тыдэлажъэ.

— Кризисым илэхъан Іофтхэбзэ зэфэшхъафхэр зешІухъагъэх. Арэу шытми, сьд фэдэ пшгъэрылхэр ара шыумыгъэцкІагъэу кьэнагъэхэр?

— Пшгъэрылтыбэ зыфэтэгъэуцужышъ, кьэнагъэхэри шыІэх, ау тизэкономикэ хахъо зэришІыгъэр нэрылэгъу. Мэкъу-мэщыр пштэмэ, илэситІукІэ узэкІэлэбжэмэ рекорд

дгъэуцугъэ, лэжыгъэ тонн мин 550-м кьехъу кьэтхыжыгъ, мыгъэ ар зэрэхъугъэр тонн мин 495-рэ. РедукторышІ, пивэшІ ыкІи машинэшІ заводхэр, нэмыкІхэри кызыкІызтеуцогъагъэхэр Іоф амышІэштыгъэ кІэ арэп, кризисым фэшІ кыдагъэкІырэ продукциер ІуагъэкІын алыкІырэпышъ ары нахъ. Типшгъэрылхэм ащыщ сымэджэщхэр, республикэм ит ІээпІэ учреждениэхэр зэкІэ дгъэцэкІэжынынхэр, кІэхэри тшІыштых. Ащ кыкІырэп дэпкыр занкІэу ыкІи дахъу дгъэуцумэ сымаджэщхэр хъужыштыхъу, ау зызыщагъэхъужырэ чыпІэхэр кьэбзэнхэ, ачІэт Іэмэпсымхэр шапхэхэм адиштэу шытынхэ фае. Сымэджэщхэм адакІоу поликлиникэхэр, кІэлэцІыкІу диагностическэ Гупчэр тэшІых. Хэгъэгу зеошхом хэлэжыгъэхэм, сэкъатынынхэ зылэхэм, сымаджэхэм Іээгъу уцхэр яІэнхэм тыпылтыгъ. ЗэкІэмэ анахъу тыналэ зытедгъэтырэр цыфмэ ящыІэкІэ-псэукІэ нахъышІу шыІыгъэныр ары. Стадионэу тшІыхэрэр, еджапІэ интернатхэр — а зэкІэри дэгъу, ау кьоджэдэсым ищыІагІэ ащ фэшІ нахъышІу зэрэмыхъурэри кызыгурэІо. Сэ сІо: республикэм ит псэупІэ пэпчъ изытет нахъышІу тшІын, тынэсын файІ! Джащ фэлэжэщит программэ шъхъаф зэхэдгъэуцагъ. Псыр, гъэстыныпхъэ шхъуантІэр ахэм алыІэсыным тыдэлажъэ, нэмыкІ гумэкІыгъоу яІэхэр дэдгъэзыжыхэ тшІоигъу. Непэрэ мафэм ехъулІэу а лэныкьомкІэ гъэхъагъэхэр тІлэх, ар зэхэзышІэхэрэр нахъыбэ мэхъу.

— ІэкІыб экономикэ зэхыныгъэу шыуІэхэр сьд фэдэха? Краснодар краим ащ фэдэ зэхыныгъэ дышІула? ЛыкІо гъэлорышІанІэхэр шыуІэхэ?

— Урысые Федерацием ит субъектхэм зэкІэмэ зээгъыныгъэ адэтшІынэу фитыныгъэ тІІ. Ау сыда ащ кыкІырэ, нэужым умыгъэцкІэжыштымэ? Тизэкономикэ лэзгепІэ ин дэдэхэм танэсэу, типпродукцие нэмыкІ субъектхэм ашІогъэшІэгъон зыхъукІэ, зээгъыныгъэ адэпшІымы хъун, ау сыдми ащ укІатхэкІэ кыкІырэ шыІэп. Иорданием тызыщІэІэм яІышхъэ тыкыгъэгугъагъ бизнесменхэр кызыдшІэнхэщ кьэкІонэу, инвестициехэр Адыгеим кыхаригъэлъхъанэу.

ТыкІо тшІоигъу Беларусым, тапэкІэ ащ зээгъыныгъэ дашІыгъагъэу шытышъ, ащ кыфэдгъэзэжымы хъушты. Краснодар краим межеванием ылэныкьокІэ упчІэхэр фытиІэх, ау Ткачевымрэ сэрырэ тытІысынышъ, ахэм татэгущыІэнэу хъугъэгоп. Ащ пае лыкІо гъэлорышІанІэу тІлэр мэлэжъэ, упчІэхэм язэхэфын ыуж итых. ТизэкономикэІэ фэдэ кытфэзыхышты шьолырмэ зэкІэмэ таделэжъэнэу тыхъазыр, зээгъыныгъэми тадыкІэтхэшт.

— АР-м и Правительствэрэ и Парламентрэ зэгурІоныгъэ ахэлъэу зэдэлажъэхэ? Сьд фэдэ хэбзэгъэуцугъа зымакъэ нахъ Іугъэу кыхэхбгъэщын плъэкІыштыр?

— ТызэгурыІоу тызэдэлажъэ, гумэкІыгъоу зи тІлэп. Республикэм изытет нахъ дэгъу зэрэхъуштым бгъуитІумкІи тыдэлажъэшъ, унашъоу кыдэдгъэкІырэмэ апае упчІабэ сессиер кІо зыхъукІэ кытаты ыкІи ар нахъышІум зэрэфэлэжъэщтыр хэдгъэунофкІымы кыддырагъаштэ. Гъомылэпхъэ макыр республикэм щамыщжыным фэгъэхыгъэ унашъоу кызыдэсэгъэкІымы кызыдырагъэштэгъагъэу сыгу кьэкІыжы. Джащ фэд, зэрэдэгъухэрэ автоматхэр зычІэтхэр зэкІэмэ апэ дэдэ тэры зэфэзышІыгъагъэр.

— Туризмэм изегъэушъомбгъуныкІэ Адыгеим сьд фэдэ гъэхъагъэхэр иІэх?

— Анахъ сыгу зыгъэузырэ упчІэу ар шыт, сыда плэмэ системэ хэлъэу туризмэм изегъэушъомбгъун тыдэлэжъэнэу джырэкІэ хъугъэгоп. Унэжъ цыкІу горэхэр тикъушхъэм ахашІыхъэх, хъакІэш плышъо горэхэр шыІэх, ау тызэрэфаем фэдэу ар тфэгъэхурэп. Туризмэм фэгъэзэгъэ комитетым ипащэ бэмышІэу есІуагъ зэрэнасыпышІор. Ар зытесІухъагъэр ышІэмэ шІоигъоу кызысэупчІыжымы есІоужыгъэ сІэхэр нэсынхъу уахътэ кызырэхэсымыгъэкІырэ. Тэхъутэмыкьое районым хэбзэлэхъу сомэ миллион шыпІл фэдиз кызытитышъукІэ, туризмэм кыкІэкІорэ сомэ миллион пшыкІлукхым утегушыІэныр тэрэзы хъурэп. Ау кьэлэгъэн фае нахъ чанэу а лэныкьом тыдэлажъэмэ, туризмэм шІауагъэ кытэу тшІын зэрэтлэгъы-

штыр. Тыкъэзыуцухъэрэ дунаир дэхэ дэд, ар кызыфэдгъэфедэн фае.

— Наркоманием ебэныгъэным, спортым пылэ цыфхэр нахъыбэ шыІыгъэнхэм апае сыда шыуІэхэр?

— «Наркоманием тебэнын файІ» тІоу тэкуокІэ кыкІын шыІэп. СтадионыкІэ тшІыгъэ, Европэм ишапхэхэм адиштэрэ стадионыкІэм ишІын тыпылтыгъ, футбол зыщешІэштхэ шьоф тІокІипІырэ плырэ кьоджэ псэупІэхэм адэгъэуцагъ. Ащ фэдэ Іоф дэгъухэмкІэ наркоманием ыкІи ешъоным уапэшІукІоныр нахъышІоу сэ сэлтыгъ.

— Районхэм язэфэмыгъэдэныгъэ умыгъэразэу, яэкономическэ зытет нахъ зэпэблагъэ шыІыгъэным удэлэжъэнэу пІоштыгъэ. А лэныкьомкІэ сыда кыжжудэхъугъэр?

— Ары, тирайонхэм язытет зэфэдэп. Теуцожь районым кьохэр зыщыІыгъэ комплекс кыыщызэуахыгъ, джы ащ фэдэ Красногвардейскэ районым шьатэгъэгъэпсы. Промышленнэ Іоф зыдэщымыІэ районхэм ІофшІлэпІэ чыпІэхэр цыфхэм ашагъотынхэм пае хъызмэтшІлэпІагІэхэр кьащызэІутэхых. Кьэралыгъом иахъщкІэ пшІэн плъэкІыштыр тэгъэфедэх. ГушыІэм пае, мэшІогъэкІосэ кьулыкьушІанІэхэр кьоджэ инхэм адэтэгъэуцох. ТапэкІэ зигугъу кьэсшыІыгъэгъэ «нэмыщ кьуаджэри» Тэхъутэмыкьое районым шашы ашІоигъуагъ, ау зэфэмыгъэдэныгъэ гупшысэхэм такъыпкырыкІызэ, Мыекьопэ районым ахыжынынэу тязэгъыгъ.

— Туризмэм фэгъэзэгъэ пащэр критикэм кІэбгъэкІыгъ. Адэ, зэрэкомандэу пштэмэ, яІоф зэрагъэцкІэрэм уегъэраза?

— Сизакъоу ащ фэдиз гъэхъагъэ сшІыштыгъагъэ. Правительствэм хэтэмэ янахыбэм дэгъу дэдэу Іоф ашІэ. Ау тыздакІорэр, республикэм тыфэлэжъэн зэрэфаер икьоу кызыгурымыІохэрэм е зилоф кызыгурымыІохэрэм «тхъашъуегъэпсэу» ятэІошъ, тикомандэ хэтэгъэкІыжыых. Ау экономикэмкІэ министрэу тІагъэм Іоф зэришІэрэм тигъэразэщтыгъ, ежъ ишІоигъоныгъэкІэ ІукІыжыгъ.

— Илэсищым кыкІоцІ о пшхъэкІэ сьд фэдэ зэхъокІыныгъа зэхэпІагъэр?

— Бэ кысыщыкІагъэр. Университетым сышылажъэ зэхъум лъэсэу ІофышІлэ ськІоштыгъ ыкІи сыкъэкІоужыштыгъ. А уахътэм сытхэжыштыгъ. Кьоджэдэсхэри, кьэлэдэсхэри, синыбджэгъухэри — бэ сапэ кыфэштыгъэр, сыздэгущыІэщтыгъэр. Сэлам фабэ зэтхыштыгъэ, тызэпэгущІауагъэщтыгъэ, джы ащ фэдэп. Арэу шытми, уахътэ кыхэхэсэгъэкІы сытесекІлукхъанэу.

ДЭРБЭ Тимур.

Сурэтхэр А. Гусевым тырихыгъэх.

**Виктор
ХРИСТЕНКО:**

«Тилэзэгъу уцхэр ІэкІыб къэралыгъохэм къащыдагъэкІыхэрэм янэкъокъун альэкІышт»

Урысыем ифармацевт отраслэ зэхъокІыныгъэшхохэр фэхъушты. Ахэм яшІуагъэкІэ тыхэгъэгу къыщашырэ Іээгъу уц пыутхэр аптекахэм къащыдагъэкІышт. ЗэхъокІыныгъэхэр зэрэкІоштхэр зэдгъашІэ тшІоигъоу Урысые Федерацием промышленностымрэ сатыумрэкІэ иминистрэу Виктор Христенкэм зыфэдгъэзагъ.

— Уахътэм диштэу зэхъокІыныгъэхэр зыфашІыштхэм фармацевт отраслэри къахъагъ. ГъэкІэжыныгъэр сыда мыщ зыщырагъэжъыщтыр?

— СССР-м илъэхъан фармацевт отраслэм иІофхэм языгъыгъэ тыкытегушыІэн: Іээгъу уцхэм апае химическэ субстанциехэм якъыдэгъэкІын ары Урысые Федерациер зыфгъэгъэгъагъэр. Ежъ Іээгъу уцхэр КъокІыпІэ Европэм: Болгарием, Польшэм, ГДР-м, Югославием къыщыдагъэкІыштыгъэх. Іээгъу уц къызэрыІоу зауІ нылэп тыхэгъэгу къыщашІыштыгъэр. СССР-р зызэгъырэзыжыгъэм, Урысыем ежъ ипронизовдствэ зэримылагъэм къыхэкІэу ІэкІыб къэралыгъохэм япрепаратхэр ащ къыращэху аублагъ. БлэкІыгъэ ІлэшІэгъум ия 90-рэ илъэсхэм яублэгъу дэжъ илъэс зауІэхэм къақлоІІ фармацевт индустриер зэгъырызыжыгъагъ. ІэкІыб къэралыгъохэм япрепаратхэр ары бэдзэрхэм ащыІуагъэкІыштыгъэр.

Илъэсрэ ныкъорэкІэ узэкІлэбжъымэ, тиотраслэ зэхъокІыныгъэ горэхэр шыхъуху ригъэжъагъ. Фармацевт отраслэм хэхъоныгъэ зеришІышт стратегиер тыухэсыгъ, тииндустриер хэхъоныгъэ зеришІышт федеральнэ программэр тэгъэхъазыр. 2011-рэ илъэсым щегъэ-

жъагъэу ащ Іуагъэ иІэ хъушты. Ащ нэмыкІэу Іээгъу уцхэр нахъыбэу къыдэгъэкІыгъэнхэм атегъэпсыхъэгъэ проектнэ предложении 150-м ехъу компаниехэм къытІэклэгъэхъагъ. Шэпхъэ базэм зэхъокІыныгъэхэр фэтшыгъэх, хэгъэгум Іээгъу уцхэр къыщызышІыхэрэр рынкэм ихъанхэмкІэ зэфэдэ амалхэр яІэнхэм ахэр атегъэпсыхъагъэх. Къэралыгъом Іээгъу уцхэм якъэщэфынкІэ политикэу зрихъэрэми зэхъокІыныгъэхэр фэхъушты. Тыхэгъэгу Іээгъу уцхэр къыщыдэгъэкІыштыгъэхэрэм къэралыгъом нахъ ыналэ атыригъэты зэрэхъуштыгъэм имызакъоу, таможеннэ пошлинэхэмкІэ фэгъэкІотэныгъэхэр афишІыху аублагъ. Мы охътэ благъэм къықлоІІ фармацевт индустрием хэхъоныгъэшІухэр ышІынхэ, ежъ фикъушты Іээгъу уцхэр къыдигъэкІын зеришІыштыгъэм имызакъоу, ІэкІыб къэралыгъохэм ахэр алэкІыгъэхъан зеришІыштыгъэм сицихъэ телъ.

— Сьд фэдэ Іээгъу уцхэр ара зигугъу къышІыштыр?

— ЫпэрапшІэу лъым, цыфым зэрэхъэхорэ гормонхэм япхыгъэ Іээгъу уцху текІоныгъэшІухэр зэрэтшыгъэхэр ары. Іээгъу уцхэм ябиотехнологическэ секторкІэ тикомпание пэрытмэ Европэм ирынкэ текІоныгъэхэр зэрэщашыгъэхэр на-

фэ къытфэхъугъ. Мы лъэныкъомкІэ илъэси 3 — 4-кІэ апэтитэу тэкІо. Тибиотехнологическэ препаратхэр Европэм къыщыдагъэкІыштыгъэху зырагъажъэкІэ, Урысыеми, Европэми ащыпсэухэрэм ахэр къызфагъэфедэн альэкІышты.

— Фармацевт политикэу тыхэгъэгу щызэрахъэрэм зэхъокІыныгъэу фэхъуштыхэр Урысыем ащыпсэухэрэм сьдэуштыгъэ зэхашІыштыр?

— Урысыем псауныгъэм икъэухъумэнкІэ ыкІи социальнэ хэхъоныгъэмкІэ и Министерствэ иІофышІэхэм цыфхэм анахъу къауагъэлэрэ узхэр ыкІи ахэм Іээгъу афэхъурэ уцхэр зэрагъашІы, Урысыем къыщыдамыгъэкІырэ препарат 50-м ехъу къыхахыгъ. Илъэси 4-кІэ Урысыем а Іээгъу уцхэм япроцент 50-р къыщыдэгъэкІынэу пшгъэрылэ зыфэдгъэуцужыгъ.

Мы лъэныкъомкІэ бизнесменхэм анахъ чанэу Іоф адатшІэу тыублагъэ. Мы охътэ благъэм зигугъу къэтшыгъэ Іээгъу уцхэм ащыщэу 10-р Урысыем къыщыдагъэкІэу рагъэжъышты. Анахъу мэхъанэ зилэр компаниехэм осэмынхэр зэрагъэуцухэрэр ары.

— Іээгъу уцхэр нахъ пыутхъунху олгыта?

— Іээгъу уцхэм арасэ къыщыкІэн зилэкІыштыр ахэр бэу къыдагъэкІы зыхъукІэ ары. Непэ

тирынкэ къеолІэрэ Іээгъу уцхэм языщанэр ІэкІыб къэралыгъохэм къащашыгъэх, арасэ лъэллэ дэд. Долларым, чІыдагъэм арасэ зыкъызиІэтыкІэ, тыфай-тыфэмыеми Іээгъу уцхэми арасэ къыдэкІуае.

Іээгъу уцхэм арасэ Урысыем зыкъышчымыІэтыным фэшІ, зы лъэныкъомкІэ, уасэхэм нахъ пхъашу гъунэ алъафышты. ЯтІонэрэ лъэныкъомкІэ, тыхэгъэгу ифармацевт индустриер хэхъоныгъэ егъэшІыгъэным анаІэ нахъ тырагъэтышты.

— Лъэпкъ фармацевт индустрием изэхъэцэн лъанІэу къафидэкІыштыр? Къэралыгъомрэ бизнесымрэ мы Іофым сьд фэдиз Іахъа къыхалъхъащтыр?

— 2020-рэ илъэсым нэс сомэ миллиарди 177-рэ хъурэ инвестициехэр ащ къыхалъхъанэу рахъухъэ. Къэралыгъом иІахъи ащ хэлъышты. Іээгъу уцкІэхэм якъыхэхынкІэ научнэ-ушэтын Іофтхъабзэхэм анахъу ыналэ ащ атыригъэтышты. Бюджет мылкур, Урысыем ивенчурнэ компание, «Роснано», ІэкІыб экономбанкым ыкІи нэмыкІхэм ямылкъу къызэрэзфэдгъэфедэшт шыкІлэм джыдэдэм тегуштысэ. ГуштыІэм фэшІ, фармацевтикэмрэ медицинэ техникэм-

рэ алъэныкъокІэ проект зауІэ къагъэхъазырыгъах, «Роснано» ахэм апІухъащты мылкъум ызыныкъоу къытІупшыснэу ыпшгъэ релъхъажы. Проектхэм ягъэцкІэн ар хэлэжъышты. Уахъгъэ горэ тешІэу, инвестициеу хилъхъагъэхэр къызіІэкІэхъажыхэкІэ, ащ къыхэкІыжышты. Пэублэ проектхэм апае ВЭБ-ми чІыфэхэр къыхигъэкІышты.

— Фармацевт компание цыкІухэр Іээгъу уцкІэхэм якъыхэхын хэлэжъын алъэкІыштыр?

— Бизнес цыкІлэм биотехнологическэ секторым гъэшІэгъон горэхэр къышчыхын, етІанэ ахэр къызфагъэфедэнэу рынкэм рихъыллэн ылэкІышты. ГухэкІ нахъ мышІэми, джырэ нэс Урысыер арэп, нахъыбэрэмкІэ американскэ рынкэр ары ахэр зыщагъэфедэщтыгъэхэр.

ПрепаратыкІэхэр дунэе рынкэм нахъ щылъыкІотэнхэм пае къокІыпІэ компаниехэми нахъ пытэу зэлхыныгъэ адэтшышты. Іээгъу уц гъэшІэгъонху, дунаим ирынкэ псынклэу зэлъызыштыгъэху илъэсым къықлоІІ зытІушты нылэп фармацевт индустрием къышчыахырэу.

Татьяна ЗЫКОВА.

«Урысые гъэзетым» къытхыгъ.

АшІагъэхэм, ашІэщтыхэм атегуштылагъэх

Илъэсэу дгъэкІотэжыгъэм ыкІэмэ адэжъ Адыгъкълэ иадминистрације планернэ зэлукІэу шылагъэм Іофыгъо зэфэшъхъафэу зыгъэгумэкІыхэрэмкІэ ашІагъэхэм, къадэхъухэрэм, къадэмыхъухэрэм шатэгущылагъэх. Къалэм имэрэу Хъатэгъу Налбый зэлукІэгъур къызэлІуихысэ апэу зигугъу къышІыгъэр, планеркэм хэлажъэхэрэм агу къыгъэкІыжыгъэр къалэу Пермь шыІэгъэ тхъамыкІэгъошхоу нэбгыри 150-рэ зыхэкІодагъэр ары.

Ащ фэдэ бэлэхъэ ежъхэм къамышуІлэным, тыдэрэ цыф зэхъапыІи, ІофшІапыІи щынэгъончъэу щыгынхэм афэшІ блэкІыгъэ планеркэм унашъо шашІыгъагъ мэшІогъэкІуасэхэр организациехэм, предпритиэхэм, учреждениехэм зэряІэхэр, ахэр агъэфедэнхэм зэрэфэхъазырхэр ауІлэкІунху ыкІи ащ пылтышты комиссие зэхъащэгъагъ. Ащ итхъаматэу, къалэм имэр игуадзэу Шхъащэкъо Руслъан культурэм, гъэсэныгъэм, псауныгъэм икъэухъумэн яучреждениехэр ауІлэкІунхэм кІэхуэу фэхъуштыгъэр планеркэм хэлажъэхэрэм къафилотагъ.

Нафэ къызэрэхъуштыгъэмкІэ, мэшІогъэкІуасэхэр, терроризмэм ебэныгъэнымкІэ ящыкІэгъэ амалхэр еджэпштыфими, садикитІуми яІэх. ТхъамыкІагъо къэхъумэ макъэ зэрагъэІушты приборхэри хъабырых. Террористхэм шгъэфэу алъы-

плэрэ аппаратурэри еджапІэхэм шапылгъагъ.

А ІофшІэгъэ шІагъохэм адакІоу шыкІагъэу къыхагъэщыгъэхэми ягуагу къашыгъ. Анахъ шыкІэгъэшхохэр зилэу зигугъу къашыгъэр лъэпкъ культурэм и Унэу анахъ цыф зэхъэхъашхохэр зыщырекІокІырэр ары. МэшІогъэкІосэ сигнализацием Іоф ышІэрэп. Зал цыкІлэм мэшІогъэкІуасэхэр чІэлъыхэп. Ащ ичІыунэ псынклэу къызкІэнэн ылэкІышты къажъыбжэу чІэлъыр бэ. Электропроводкэхэр чІыпІабэмэ къащыулэлэхы.

— Сэ лъэпкъ культурэм и Гупчэ изытет апэу ІофшІэныр зесэгъажъэм нэІуасэ зызфэсшыгъэхэм ащыщ, — къыхэгущыІэ къалэм имэрэу Хъатэгъу Налбый. — ШыкІагъэу яІэу анаІэ зытырызгъэдзагъэр макІэп. Ау мазэ тезгъашІи етІани сызэкІом зэхъокІыныгъэ горэ фамышыгъэу къычІэкІыгъ. КъызгурэІо мылкъу зыхэплъхъан фэе ІофшІэныр апшгъэ зэримыфэщтыр. Ау кыинэп ныІа журналхэр шэпхъэ гъэнэфагъэхэм адиштэу бгъэхъабырынхэр, ахэм зерищыкІагъэу уадэтхэныр. А Іофыгъо къызэрыкІоу цыкІлэхэри апшгъэ ифагъэхэп. Джары культурэм и Унэ идириктор иІэнатІэ ІукІыжыныу зыкІэхуштыгъэр.

Комиссием итхъаматэу отчетэу къышІыгъэм къызэрэщыІуагъэмкІэ, искусствэ-

хэм якІэлэцыкІу еджапІи, къэлэ сымэджэщми ІофшІэгъэ дэхэкІахэр яІэхэми, щынэгъончъэным ылъэныкъокІэ ашІэнэу къатенэрэр макІэп. Искусствэхэм якІэлэцыкІу еджапІэ мэшІогъэкІосэ амалэу иІэхэр шапхъэхэм адештэ, ищыкІэгъэ журналхэри яІэх, ахэми игъом ІофшІэнэу агъэцкІагъэхэр адатхэх. Ау электроштыр гъэпытагъэп, гъуычыхэр къылэлэхы. Джаш фэд, къэлэ сымэджэщыми ІофшІэгъэ дэгъухэр иІэхэми, мэшІогъэкІосэ сигнализациехэр зыщыкІэгъэ чІыпІэхэм зэкІэми апылгъагъэп.

ИкІэхуым культурэм, гъэсэныгъэм, псауныгъэр къэухъумэгъэным ягъэлорышІапІэхэм япачэхэм афагъэпытагъ мэфэлые тырамыгъашІэу шыкІагъэхэр дагъэзыжынынху ыкІи зипшгъэрылтыхэр зымыгъэцакІэхэрэм пхъашу пшгъэдэкІыжъ зэрарагъэхъыштыр араІуагъ.

ЯтІонэрэ Іофыгъоу зытегуштылагъэхэр кІымафэр зыпкъ итэу, гумэкІыгъо къыхэхъухъу къэлэдэхэм рягъэхыгъэныр ары. МыщкІэ отчет къэзышыгъэр МУП-у «Коммунальщик» зыфилорэм ипачэу Нэхэе Нурбый. Ащ къызэриІуагъэмкІэ, зипэщэ коллективыр кІымафэм фэхъабырэу пэгъокІыгъ, сьд фэдэ кыныгъэхэми язэшІохын фэхъабыр, апэрэ осыр къызэсыми зерифэштыашу псэугъэх, зыщыкІэхэри щыІэп.

— Федеральнэ программэу «Реформа ЖКХ» зыфилорэм ишІуагъэкІэ, — еІо къалэм имэрэу Хъатэгъу Налбый, — 2009-рэ илъэсым фэтэрыбэу зэхэт унэ 56-рэ ядгъэгъэцкІэжынын тлэкІыгъэ. Ащ шыщэу Адыгъкълэ — 49-рэ, къуытэу ПсэкъупсэкІэ — 7. Джыри мыгъэ яплІэнэрэ ІэпыІэгъур къытфэкІонэу щыт. Арышъ, джы ахыщэ къызатыкІэ гъэрекІорэм нахъ дэгъоу мылкур къызфэдгъэфедэн, унэхэр зэрэдгъэцкІэжъхэрэм идэгъугъэ нахъ къэтІэтын фае. Ащ нэпэмыкІэу «Развитие села» зыфилорэ программэми тыхэхъан фае. Ащ ишІуагъэкІэ, Хъалэкъуае гурыт еджапІэ щытшынын ыкІи къуытэу Псэкъупсэ иурамышцмэ ащыпсэухэрэм газыр афырагъэщэгъэн фае.

Къэлэ бюджетым хэхъоныгъэшІухэр егъэшІыгъэнхэм фэшІ амалхуу къызфагъэфедэщтыгъэхэми атегуштылагъэх. Бизнес цыкІлэм пылхэм яІофшІэн нахъышІоу зэхашуу гъэпсыгъэным игъо хъугъэ. ЗэкІэми яамалхэр зэфэдэхэми, яІофшІагъэхэр зэлэчыжъэх. ЯтІонэрэмкІэ, чІыгоу алахыгъэхэм ыпкІэ къызэрамытырэм гъунэ фашышты. Хъакулахъхуу, коммунальнэ фэІо-фашІэхэм атефэрэ ахыщэ чІыфэшхоу хэлхэр къаІыхыжыгъэнхэ фае.

НЭХЭЕ Рэмзан.

ЛЪЭНЫКЪО ПСТЭУРИ ЯНЭПЛЪЭГЪУ ИТЫГЪ

Адыгэ Республикэм и Къэралыгъо Совет — Хасэм икомитетхэм лъэныкъо зэфэшхьафхэм афэгъэзагъэхэу Парламентым и Регламентрэ хэбзыхуэхъан ыкӀи уплъэкӀун юфшӀэнымкӀэ планэу ащ ыштэрэмрэ атегъэпсыкӀыгъэу яюфшӀэн зэхашӀэ. А шыкӀлэм диштэу юф ышӀэзэ псэолъэшӀынымкӀэ, транспортнымкӀэ, связымкӀэ ыкӀи унэ-коммунальнэ хызызмэтымкӀэ Комитетэу Шхьэлэхъо Аскэр зипащэм кызытэныкӀыгъэ 2009-рэ илъэсым зэхэсыгъо тӀокӀ илагъ ыкӀи ахэм юфыгъо 27-м ащыхэплъагъэх. Мы комитетым Шхьэлэхъо Аскэр нэмыкӀэу депутатиппӀ хэт: Ордэн Мурат, ДзэлӀ Аскэр, Геннадий Дудиновыр ыкӀи Александр Марченкэр. Илъэсым кыкӀюцӀ законхэу ыкӀи унашхӀохэу Къэралыгъо Советым — Хасэм щыпхырагъэкӀыгъэхэм, анахьэу анаӀэ зытырагъэтыгъэхэм, хэдзакӀохэм зэралукӀэщтыгъэхэм, Парламентым июфшӀэн зэрэхэлэжыагъэхэм афэгъэхьыгъэ отчетэу комитетым кыщагъэхъазырыгъэр мыщ кыкӀэпсыкӀыгъэу кыыхэтэуты.

ХАБЗЭ зэрэхуэгъэу, комитетым июфшӀэнкӀэ лъэныкъо шхьалэу щытых псэолъэшӀыным, транспортым, связым ыкӀи унэ-коммунальнэ хызызмэтым япхыгъэ юфыгъохэм ахэплъэгъэныр. Ащ ыкӀи ежӀ идепутат фитыныгъэхэм атегъэпсыкӀыгъэу комитетым итхьаматэу Шхьэлэхъо Аскэр кӀэщакӀо фэхъуи, Къэралыгъо Советым — Хасэм халхьэгъагъ Адыгэ Республикэм изакон ипроектэу «Адыгэ Республикэм и Законэу «Организациехэм ямылыкӀу пача атыр хэбзэлажьы» зыфиӀорэм ия 4-рэ статья зэхьокӀыныгъэхэр фэшӀыгъэнхэм фэгъэхьыгъэ» зыфиӀорэр. А законопроектыр кыагъэхъазырыгъагъ фэтэрыбэу зэхэт унэхэм ачӀэхэм амыгъэкӀошӀыр мылӀку зэгъусэхэу зэдэгъэпсыгъэхэм пача фэтэрыбэу абысымхэм зэхашӀэр товариществэхэм хэбзэлажьэу атыралхьэщтыгъэр атырахыжӀэ республикэм иунэ-коммунальнэ хызызмэт июфшӀакӀэ нахьыбэу шӀуагъэ кытэу гъэпсыгъэн гухӀлым пача. 2009-рэ илъэсым гъэтхӀапэм и 25-м Къэралыгъо Советым — Хасэм илӀгъэ зэхэсыгъо законыр щаштагъ. Ащ кыщыублагъэу унэ кооперативхэм, унэ-псэолъэшӀ кооперативхэм, квартирабэу зэхэт унэм ибысымхэм зэхашӀэр товариществэхэм организацием имылыкӀу пача атыр хэбзэлажьы амытыжыныу агъэпсыгъ.

ДЖАЩ фэдэу депутатэу Шхьэлэхъо Аскэр кӀэщакӀо фэхъуи, кӀуачӀэ зылэ законодательствэр Урысые Федерацием КъэлэгъэпсынымкӀэ кодекс ишапхьэм адиштэу гъэпсыжыгъэн гухӀлым пача аштагъ «Адыгэ Республикэм и Законэу «Адыгэ Республикэм ичӀыплэ планирование исхэм хыхъэхэрэр, ар зэрагъэхъазырыр ыкӀи ащ зэхьокӀыныгъэхэр зэрэфашӀыхэр шыкӀлэр» зыфиӀорэм ия 7-рэ статья зэхьокӀыныгъэхэр фэшӀыгъэнхэм ехьыллагъэ» зыфиӀорэр.

КЪЭРАЛЫГЪО Советым — Хасэм изэхэсыгъохэм гухӀлэ гъэнэфагъэм телытэгъэ Республикэ программэу «Адыгэ Республикэм къэлэгъэпсынымкӀэ хэхъоныгъэхэр егъэшыгъэнхэр» зыфиӀоу 2006 — 2010-рэ илъэсхэм ателытагъэм плӀэгъоогъэу зэхьокӀыныгъэхэр фашӀыгъэх. Парламентым жьоныгуаӀкӀэм илӀгъэ зэхэсыгъом щаштэгъэ зэхьокӀыныгъэхэр зыфэгъэхьыгъэхэр Адыгэ Республикэм иреспубликэ бюджет кыхэкӀыр мылӀку программэм июфыгъохэм ягъэцӀэкӀэжыны пӀухъанэу ыпӀкӀэ

агъэнэфагъэм ибагъэ зэхьокӀыныгъэ фамышӀэу, юфыгъохэм мылӀкур зэрагъошӀэгъэщт шыкӀлэу агъэнэфагъэм зэхьокӀыныгъэхэр фэшӀыгъэнхэр арыгъэ. НэмыкӀэу кӀэпӀон хьумэ, «КӀуачӀэ зылэ генеральнэ планхэм зэхьокӀыныгъэхэр афэшӀыгъэнхэм хэлэжыгъэныр ыкӀи псэупӀэхэм ягенеральнэ планыкӀэхэр, кӀэлэ койхэм ягенеральнэ планхэм зэхэгъэуцогъэнхэр» зыфиӀорэ юфыгъом 2010-рэ илъэсым пӀуагъэхъанэу щытыгъэ мылӀкум шыщэу сомэ миллиони 4,5-рэ 2009-рэ илъэсым гъэфедгъэныр арыгъэ. Ащ тетэу шыгъэн фаеу зыкӀыщтыгъэр псэупӀэхэм ягенеральнэ планхэм, кӀэлэ койхэм ягенеральнэ планхэм язэхэгъэуцон 2010-рэ илъэсым ищылэ мазэ и 1-м ехьулӀэу зэшӀохыгъэн фаеу Урысые Федерацием КъэлэгъэпсынымкӀэ кодекс ыгъэнафэщтыгъэшӀ ары. КыкӀэлэпсыкӀыгъэ зэхьокӀыныгъытӀоу бэдзэогъум ыкӀи тыгъэгъазэм Программэм депутатхэм фашӀыгъэхэри мылӀку ащ пӀуагъэхъаштыр нахьыбэ шыгъэным фэгъэхьыгъагъэх.

Джащ фэдэу Адыгэ Республикэм 2009-рэ илъэсымкӀэ ибюджет ехьылӀгъэ Законом ипроект хаплӀэхэ зэхьум депутатэу Шхьэлэхъо Аскэр ытыгъэ гъэтэрыжыныным ишӀуагъэкӀэ Программэм игъэцӀэкӀэжыны епхыгъэ юфыгъохэм апӀуагъэхъанэу агъэнэфагъэгъэ сомэ миллиони 9-м ычӀыплӀкӀэ миллиони 10-рэ мин 752,7-у Парламентым изэхэсыгъо шаухэсыгъагъ.

КОМИТЕТЫР кӀэщакӀо фэхъуи, 2009-рэ илъэсым мэлӀыфэгъум «ЧыплӀэ планирование ехьылӀгъэ юфыгъохэу федеральнэ законодательствэм ыгъэнафэхэрэр гъэцӀэкӀэжыгъэнхэм муниципальнэ образованиехэр зэрэфэхъазырхэ шыкӀлэр» зыфиӀорэ темэмкӀэ парламент едӀунхэр зэхашӀэ-гъагъэх. Ахэм ашагъэнэфагъэх чыплӀэ планированием ехьылӀгъэ юфыгъохэр зэшӀуахыхэ зыхьукӀэ кыныгыгъо зрихьылӀэхэрэр: къэлэгъэпсыны документациер зэхэгъэуцогъэным пача муниципальнэ образованиехэм икӀоу мылӀку зэрамыӀэр, къэлэгъэпсыны документациеу зэхэгъэуцорэм идэгъугъэ унгъэрэ-зэнэу зэрэщымытыр, республикэм ишӀолъырыхэм ыкӀи муниципальнэ образованиехэм джырэ уахьтэм тегъэпсыкӀыгъэ топографии сурэтхэр зэрамыӀэхэр, Урысые Федерацием КъэлэгъэпсынымкӀэ кодекс ыгъэнэфэрэ положениехэр гъэцӀэкӀэжыныгъэнхэм пача ищыкӀлэгъэ норма-

тив базэр зэримыкӀурэр, къэлэгъэпсыны юфшӀэным ыльэныкӀэу ипӀэӀэсэныгъэ зыхӀлэ специалистхэу ялӀхэр зэримыкӀухэрэр, нэмыкӀ лъэныкӀохэр.

Парламент едӀунхэм ахэлэжыагъэх Къэралыгъо Советым — Хасэм идепутатхэр, Адыгэ Республикэм иминистрэхэр, гъэцӀэкӀэкӀо хабзэм иорганхэм ялӀшхьэтетхэр, муниципальнэ образованиехэм япашӀхэр, народнэ депутатхэм я Советхэм ятхьаматэхэр, архитектурэм ыкӀи псэолъэшӀ отраслэм алӀыкӀохэр. Парламент едӀунхэм ашагътэгъэ рекомендациехэр гъэцӀэкӀэжыныгъэнхэм юф дашӀэ Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинетр чыплӀэ зыгъэпсыжыныным иорганхэмр. А юфыгъохэм ащышхэр агъэцӀэкӀэжыныгъахэ: гухӀлэ гъэнэфагъэм тегъэпсыкӀыгъэ Республикэ программэу 2006 — 2010-рэ илъэсхэм ателытагъэм икӀу фэдизэу мылӀку пӀуагъахэ; муниципальнэ образованиехэм ягъунапкӀэхэр тхыгъэнхэм ыкӀи ухэсыгъэнхэм ехьылӀгъэ юфшӀэныр лъагъэкӀуатэ; муниципальнэ образованиехэм чыплӀэ планированием идокументхэм язэхэгъэуцон зэращызэхъагъэм ехьылӀгъэ кӀэбархэр муниципальнэ образованиехэм япашӀхэм Адыгэ Республикэм архитектурэмкӀэ ыкӀи къэлэгъэпсынымкӀэ и Комитет кылыгагъэ-Ӏэсых.

АДЫГЭ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет кӀэщакӀо фэхъуи, Адыгэ Республикэм изаконопроектэу «Къэлэгъэпсыны юфшӀэным ехьыллагъэ» зыфиӀорэр 2009-рэ илъэсым гъэтхӀапэм кыгъэхъазырыгъагъ. АпӀэр еджэгъумкӀэ ар Парламентым зештэ уж ащ юф дэшӀэжыгъэн фаеу зэрэщытыгъэм ыпкӀ кыкӀэу, а пшӀэрылым изэшӀохын кыхагъэлэжыщт купыр зэхэщэгъэным ехьылӀгъэ унашӀо парламентым шышӀыгъагъ. Шхьэлэхъо Аскэр зипӀэщэгъэ а купым хагъэхъагъагъ депутатэу Геннадий Дудиновыр, Прокуратурэм, УФ-м юстициемкӀэ и Министерствэ и Гъэпсыжыгъэнхэм Адыгеим чыӀэм, Парламентым иправовой Гъэпсыжыгъэнхэм Адыгэ Республикэм и Президент ыкӀи Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет иправовой Гъэпсыжыгъэнхэм ялӀыкӀохэр. ЗэхашӀэгъэ купым зэхэсыгъуишӀлэу илагъэм законопроектыр УФ-м КъэлэгъэпсынымкӀэ кодекс ишапхьэхэм адиштэу ашагъэпсыжы, 2009-рэ илъэсым бэдзэогъум и 22-м за-

коныр Къэралыгъо Советым — Хасэм ыштагъ.

АДЫГЭ Республикэм ипсэолъэшӀ отраслэ юфхэр кызырэщыкӀылагъэхэм ыкӀи дунэе финанс кризисым апкӀ кыкӀлэу, псэолъэшӀ предприятияхэм ятхьаусыхабэ комитетым кылыкӀлэу зэриублагъэм кыхэкӀлэу, депутатэу Геннадий Дудиновыр кӀэщакӀо фэхъуи, комитетым мэкъуогъу мазэм зэхигъэуцогъагъ ыкӀи Къэралыгъо Советым — Хасэм изэхэсыгъо хилхьэгъагъ Федеральнэ хэбзэлажьэ кыулыкӀым и Гъэпсыжыгъэнхэм Адыгэ Республикэм чыплӀэ фӀкӀорэ джэпсалӀэ. Ар фэгъэхьыгъагъ псэолъэшӀ отраслэм ипредприятиехэм хэбзэлажьэхэмкӀэ кыныгыгъо ателӀхэм нахь кыагъэгъэчыгъэным. ЗыкӀыныгъэ ахэлӀэу депутатхэм джэпсалӀэм кыдырагъэштэгъагъ.

КОМИТЕТЫМ итхьаматэу Шхьэлэхъо Аскэр кӀэщакӀо фэхъуи, Парламентым хилхьэгъагъ Адыгэ Республикэм изакон ипроектэу «Адыгэ Республикэм и Законэу «Къэлэгъэпсыны юфшӀэным ехьыллагъэ» зыфиӀорэм зэхьокӀыныгъэхэр фэшӀыгъэнхэм фэгъэхьыгъэ» зыфиӀорэр. Адыгэ Республикэм къэлэгъэпсыны проектированиемкӀэ инормативхэр ыкӀи ащ ишӀолъырыхэм япланировкэ ищыкӀлэгъэ документациер зэхэгъэуцогъэнхэм иамалхэр законным кыетых къэлэгъэпсыны юфшӀэным ыльэныкӀэу Адыгэ Республикэм иминистрэхэм хэбзэ органхэм яфитныгъэхэр гъэцӀэкӀэгъэнхэм пача юфшӀэнхэр, фӀло-фашӀэхэр зэшӀошыхьышхэр фэшӀкӀэ гъэпсыгъэ автономнэ учреждение зэхэщэгъэщтэу законом зэригъэнафэрэм ишӀуагъэкӀэ. ЗыцӀэ кыетӀогъэ законыр 2009-рэ илъэсым чыпыогъум и 21-м аштагъ.

УПЛЬЭКӀУНЫМКӀЭ фитыныгъэу комитетым илӀхэр гъэцӀэкӀэжыгъэнхэр ренэу комитетым ишӀлӀэгъэу итыгъ. Депутатэу Шхьэлэхъо Аскэр кӀэщакӀо фэхъуи, Къэралыгъо Советым — Хасэм шӀэкӀогъум илӀгъэ зэхэсыгъом «Правительствэ сыхъатым» тегъэпсыкӀыгъэу депутатхэр щедӀугъэх Адыгэ Республикэм иминистрэхэм я Кабинет кыщагъэхъазырыгъэ кӀэбарэу Федеральнэ законэу «Унэ-коммунальнэ хызызмэтым щыкӀорэ реформэхэм ӀыплӀэгъу афэхъугъэнымкӀэ Фонд ехьылӀлагъэ» зыфиӀорэр ти-республикэ зэрэщагъэцӀэкӀэжырым фэгъэхьыгъагъэм. Депутатхэр ашӀогъэшӀэгъонэу а кӀэбарым едӀугъэх ыкӀи нэужым упчӀабэ кыатыгъагъ. Ащ ехьылӀгъэ унашӀоу ашӀыгъэм министрэхэм я Кабинет лъэныкӀо Ӏаджи зэшӀохыгъэныр игъоу фильгъушхыгъэ: фэтэрыбэу зэхэт унэхэу капиталнэу агъэцӀэкӀэжыны фаехэм яхьылӀгъэ кӀэбархэр зыхӀлэ республикэ базэ гъэпсыгъэныр; унэхэр зиунаехэм ятовариществэхэм фэтэрыбэу зэхэт унэхэм ятехническэ документациехэр ятыжыгъэнхэр зэшӀуихыныу; фэтэрыбэу зэхэт унэхэр капиталнэу гъэцӀэкӀэжыгъэнхэм пача юфшӀэнэу зэшӀуахышхыгъэр агъэнафэхэ зыхьукӀэ энергоснабжениемкӀэ унэхэм арыт инженернэ системэхэр зблӀэхьыгъэнхэр ыкӀи агъэ-федэрэ кӀуачӀэхэр кызылыгъэтэр приборхэр ахгъэуцогъэнхэр кыдӀэлъытэгъэныр.

ХЭБЗЫХЪУХЪАН ыкӀи ХуплъэкӀун юфшӀэным

имызакъоу, комитетым нэмыкӀ лъэныкӀохэм ыналэ атыригъэ-тыштыгъ. Комитетым итхьаматэу Шхьэлэхъо Аскэр чыплӀэ зэфэшхьафхэм ащызэхашӀэрэ юфыгъуагъэм ащылагъ. Ар ахэлэжыагъ ШӀуджэн районымкӀэ кыутырэу Тихоновым дэт гурыт еджапӀэу №9-м аужырэ одыжыным ехьылӀгъэ мӀфӀкӀлэу шыкӀуагъэм, ШӀуджэн районым юфшӀэнымкӀэ ыкӀи социальнэ хэхъоныгъэхэмкӀэ Гъэпсыжыгъэнхэм Адыгэ Республикэм чыплӀэ зыгъэпсыжыныным ехьылӀгъэ семинар-зӀукӀэхэу ащыкӀуагъэхэм, лэжыгъэм илухыжыны ехьылӀгъэ республикэ мӀфӀкӀлэу Мыекъуапэ шыкӀуагъэм, ХьакурынэхьӀблэ ыкӀи ХьатыгъыжыкӀо псэупӀэхэм ащыкӀогъэ цыф зэхэхъэхэм, ПшыжыкӀблэ кыоджэ еджапӀэм шӀэныгъэм и Мафэу шыкӀуагъэм, архитектурэм и Мафэ ехьылӀгъэ юфыгъохэу Адыгэ Республикэм шызэхашӀэгъагъэхэм, Адыгэ Республикэм шызэхашӀэгъэ бизнесым ӀыплӀэгъу етыгъэнымкӀэ Ассоциацием и Совет изэхэсыгъо, Кыблэ телекоммуникационнэ компанием афигъэцӀэкӀэр фӀло-фашӀэхэм яхьылӀгъэ бизнес-семинарым, нэмыкӀхэм.

Адыгэ Республикэм псэолъэшӀынымкӀэ, транспортымкӀэ, унэ-коммунальнэ ыкӀи гъогу хызызмэтымкӀэ и Министерствэ иколлегие, Адыгэ Республикэм архитектурэ ыкӀи къэлэгъэпсыны юфшӀэнымкӀэ Советэу шызэхъагъэм, джащ фэдэу щӀфакӀохэм яфитныгъэхэр кыуухьумэгъэнхэмкӀэ ыкӀи рӀэхатныгъэ ягъэ-гъотыгъэнымкӀэ Федеральнэ кыулыкӀым шызэхъагъэ Обще-ственнэ советым зэрэхэтым елытыгъэу, депутатэу Шхьэлэхъо Аскэр ахэм яюфшӀэн чанэу хэлажыщтыгъ. Джащ фэдэу унэ-коммунальнэ хызызмэтымкӀэ комиссием хэтэу, цыфхэм ятхьаусыхэхэм яхьылӀгъэ зэхэсыгъохэу дӀкӀэхэзэ зэхашӀэрэм ахэлажыщтыгъ. ШӀуджэн районым гъэсэныгъэм иучреждениеу итхэм бэрэ ащылагъ, юфыгъо зэфэшхьафхэр зэхэщэгъэнхэмкӀэ ишӀуагъэ аригъэцӀэкӀэ, гъэмфэ зыгъэпсэ-фыгъо лъэхъаныр кызыскӀэ кӀэлэщыкӀухэм япсауныгъэ хы ШулӀэ лӀушӀом шагъэпытэным пача ӀыплӀэгъу афэхъугъ.

КЪЭРАЛЫГЪО Советым — Хасэм зэхигъэу-цогъэ графикым тегъэпсыкӀыгъэу цыфхэр рагъэблагъэщтыгъэх. Шхьэлэхъо Аскэр ышхьӀэкӀэ илъэсым кыкӀюцӀ хэдзӀэкӀо 33-рэ ригъэблӀэгъагъ ыкӀи ахэм атегъэпсыкӀыгъэу псымхэр министерствэ ыкӀи ведомствэ зэфэшхьафхэм афигъэцӀэкӀэ. НахьыбэмкӀэ ахэр зыфэгъэхьыгъагъэхэр транспорт, унэ-коммунальнэ фӀло-фашӀэхэм япхыгъэ кыныгыгъохэр ыкӀи зычӀэсыр унэхэр гъэпсыгъэнхэр ары. Джащ фэдэу партиеу «Един Россия» и Тхьаматэу Владимир Путиным общественнэ егъэблӀэгъапӀэу Адыгэ Республикэм щырилӀэм хэдзакӀохэм ащыӀукӀэ-щтыгъ. Ащ имызакъоу, муниципальнэ образованием ипашӀэ игъусэу, мазэ кӀэс хэдзакӀохэр ШӀуджэн районым щыригъэблагъэщтыгъэх.

■ ИЛЭЭС ИОФШАГЪЭХЭР ЗЭФЭТЭХЫСЫЖЪЫХ

Бэдээр зэфыщытыклэ щылакклэ зэджагъэхэу джы тызэрыпсэурэм елытыгъэу угупшысэн хъумэ, хэгъэ-гум иматериальнэ байныгъэ ылъэныккыккэ цыф кызырыклом Урысыем фытыныгъэ гори щыримылэжъ хъугъэу плытэн плэккыщт. Сыда плэм нахыпэм лъэпкъ байныгъэккэ алъытэщтыгъэ пстэури джы куп маклэхэм алэ илэы хъужыгъэ. Нэмыккэу кэплон хъумэ, пклэнтлэпс хэмылэу мылкъу зэлузыгъаккэ тетыгъор зыубытыгъэхэр ары зэрэхэгъэу зыгъэлорышлэхэрэр. Арэу щытми, тызэресагъэу, лъэпкъ

байныгъэхэм мээхэр ахэтэлъытэх. Адыгеир пштэмэ, ащ ишъолъыр ызыныккэ лэпэ-цыпэ мээхэм зэлъаубытышъ, жыр аукъэбзышъ ыккэ природэр агъэда-хэшъ, ар байныгъэхэу тымылътэн тлэккыщтэп ыккэ ащ икъэхъумэн мэхъанэу илэм ыккэ кыккычыгъэп, хэмыхъуагъэмэ.

Адыгеим имээхэр апэрэ категориер хагъэхъажыгъэхэу, нахыпэм хъаккэ-ккыккэ хэлъэу зэрэраупкыщтыгъэхэм джы фэмыдэжъми, ахэр къэхъу-мэгъэнхэр, жы хъугъэхэм ачылплэккэ клэхэр гъэтлысыгъэнхэр, мээхэр зыпкы игъэуцожыгъэнхэр, узхэм ыккэ хъацлэ-плацлэхэм ащухъумэгъэнхэр пшъэ-рыл инэу кээнэжъы. А иофшлэн пстэури кызытэныккыгъэ 2009-рэ илээсым тиреспубликэ зэрэщызэхэгъэгъэ шлыккэм зыщыдгъэгъуазэ тшлорыгъоу Адыгэ Республикэм мээхэмккэ и Гъэлорышлэлэ ипашъэу Былымыхъэ Рэщыдэ джырэблагъэ гуцылэгъу тыфэхъугъ.

Лъэпкъ байныгъэр къаухъумэзэ...

Шыпккэм тетэу плон хъумэ, тизэдэгущылэгъу зетэгъажэм мээ хъызмэтыр зэрэзэхэ-щагъэм хэшлыккэу фытилагъэмккэ уахътэм тлэккы тыккы-щинагъэу кытцагъэхъужыгъэ джы зырылэжъэхэр Мээ кодексыккэм кызыдихыгъэ зэхъоккыныгъэхэу Рэщыдэ кыт-фиотагъэхэм. Гуцылэм пае, Адыгеим мээ хъызмэтым иорган шхъалэу итыгъэр нахыпэм федеральнэу щытыгъэмэ, джы ар республикэ органэу хъужыгъэ. Ащ елытыгъэу зэхэщаккэу илэми зэхъоккыны-гъэхэр фэхъугъэх. Непэ Адыгеим мээхэми ит: Краснооктябрьскэр, Первомайскэр, Предгорнэр, Хаджэжъур, Пэнэжыккыуаер, Курджипскэр. Ахэр шхъафитныгъэ зилэ хозрас-четнэ предприятие хъужыгъэхэу, мээым епхыгъэ иофшлэнхэм ямызаккыу, фэдэ кызыхккыщт сыдыр нэмыккэ иофшлэни агъэцккэн алъэккыщт. Нэмыккэу кэплон хъумэ, ахэр бюджетым кыхэккырэ мылкъу-ккэ алыгъэхэп, иофшлэнэу зы-шлуахырэм кыккэклэуагъэр ары зэрэщылэхэр.

— Ахэм мыр шъушлэн, мод-рэр жъугъэцккэн фае тло-нышъ, унашъо яттын тыфитэп, — ело Рэщыдэ Мээ кодексы-ккэм кызыдихыгъэ зэхъоккы-ныгъэхэу ыпшъэккэ тыккы-щыуцугъэм къахигъэхъожъзэ. — Мээым дэлэжъэгъэным епхыгъэ иофшлэнхэм апэ-лу-хъащт мылкъур субвенции шлыккэм тегъэпсыккыгъэу фе-деральнэ бюджетым рес-публикэм кыфетлупщышъ, а мылкъум телытагъэу мээхэ-хэм заказхэр ятэтых, иофшлэнэу агъэцккэгъэм тэфэрэ мылкъур

афэтэтлупщы ыккэ кълэжъы-гъэр ары зэрэщылэхэр. Мээым укъэбзыгъэным, жы хъугъэ-хэу раупккыхэрэр лугъэккыгъэн-хэм е ахэм продукция лъэпкъ горэхэр ахэшлыккыгъэнхэм кыккэклорэ мылкъури ежъхэм якассэ ехъэ.

Республикэм имээ отраслэ зэхэщаккэу непэ илэм тыщи-гъэгъуазэзэ Былымыхъэ Рэщы-дэ кызырлэуагъэмккэ, я Гъэ-лорышлэлэ занккэу кепхыгъэхэу лесничествплл Адыгеим ит. Ахэм ахэхъэх Красногвар-дейскэр, Майкопскэр, Перво-майскэр, Гузерицлэскэр. Къа-гъэгъунэрэ мээ шъолъырхэм яинагъэ елытыгъэу, зыцлэ кьетлогъэ лесничествэхэм джыри участкэ шыккыхэр ялэх. Пшъэрылэ шхъалэхэу агъэца-ккэхэрэм ягугъу кэплшын хъу-мэ, ахэм ахэ-

хъэх машлэхэм ащухъумэ-гъэнхэм ехыллэгъэ иофшлэн-хэр, узхэм ыккэ хъацлэ-плацлэ-хэм ащухъумэгъэнхэр, ахэ-ккыдыккыгъэхэм ачылплэ чы-гыккэхэр гъэтлысыжыгъэнхэр, мээхэм адэлэжъэгъэнхэр.

— Заказэу яттыхэрэм ате-гъэпсыккыгъэу мээхэзхэм агъэ-цккэрэ иофшлэн пстэури кэп-лытэн хъумэ, бэдэдэ мэхъух, — иккэлотэн лъэгъэккыуатэ Рэ-щыдэ кызытэныккыгъэ илэ-сым иккэууххэм пчъагъэхэмккэ нэлуасэ тафилышъ. — Арышъ, анахъ шхъалэхэм саккыщы-уццт. Мээхэр машлэхэм ащухъ-умэгъэнхэм ехыллэгъэ иоф-шлэным игугъу кэплшын хъу-мэ, кызытэныккыгъэ илэсым ащ ехыллэгъэ мониторин-гыр мээ гек-

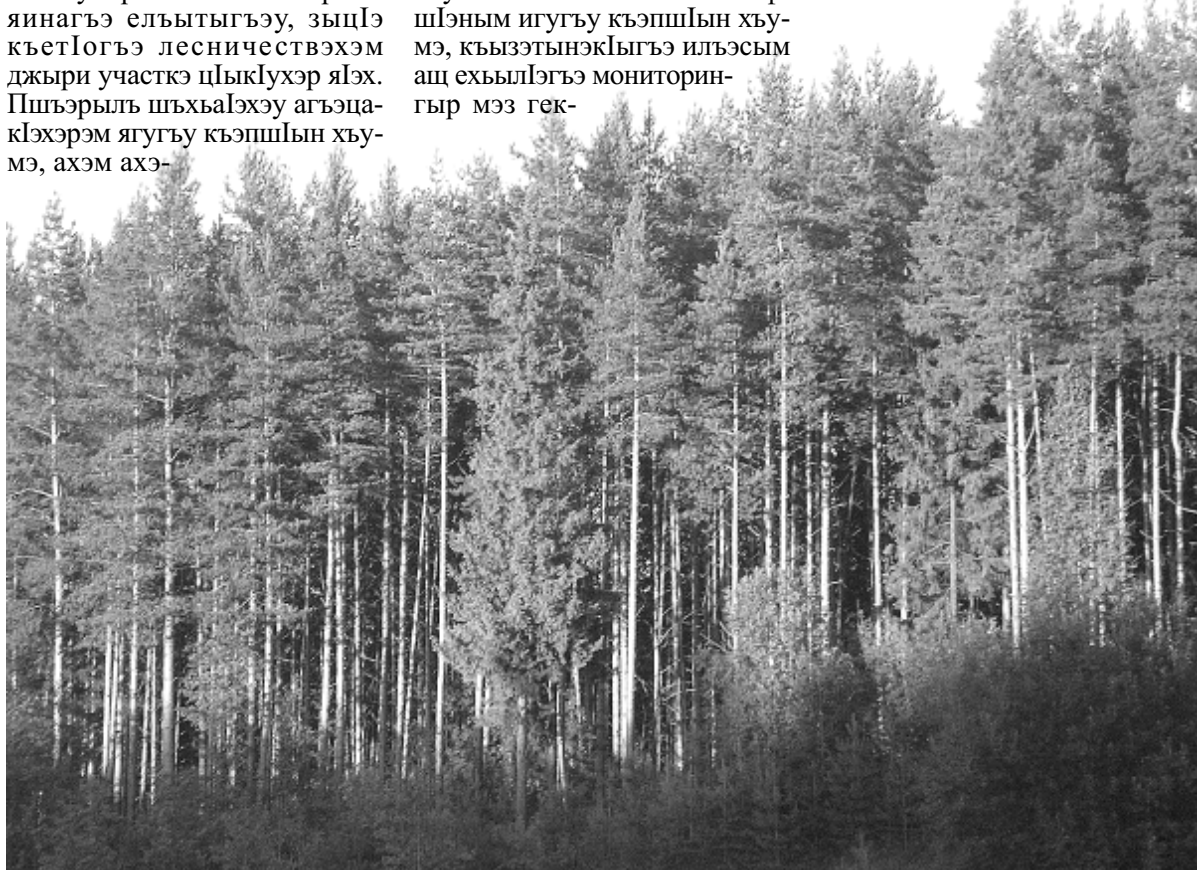
тар мин 240-рэ лэпэ-цыпэм шагъэцккэлагъ. Мээхэр узхэм ыккэ хъацлэ-плацлэхэм ащухъ-умэгъэнхэм ехыллэгъэ иоф-шлэн шлукае кызытэныккыгъэ илэсым агъэцккэлагъ. Уз къа-узмэ зэгъэшлэгъэным пае мээ гектар 2287,5-рэ ауплэккыгъ. Джащ фэдэу кыккыхэрэм зэрар языхырэ хъацлэ-плэцлэ тлысы-плэхэр гъэккыдыгъэнхэм ехы-ллэгъэ иофшлэнхэр мээ гектар 448-м ашагъэцккэлагъэх.

Нэмыккэ лъэныккыгъэхэми ягу-гъу кышылгъ тигушылэгъу. Мээым дэлэжъэгъэнымккэ мэхъанэшхо зэрэтыхэрэм ащыц ахэр зыпкы игъэуцожыгъэнхэр. Ащ иофшлэн бэккае кыде-лытэ: кыккэклэыхэрэ пыры-пыщухэр раупккэхэу ыккэ нахъ гугъаплэ зэпхыгъэн фаехэр къагъанэхэу зэрэдалажъэхэрэр, жы хъугъэхэм е щымытыжъ-хэм ачылплэккэ клэхэр гъэтлы-сыгъэнхэр, ащ пае чылапхъэ-хэр зэлулэгъэккыгъэнхэр ыккэ агъэтлысыщтхэр кыгъэккы-гъэнхэр. Илэсым кыккэлоцккэ мээым зыпкы игъэуцожыгъэ-ным ехыллэгъэ иофшлэнхэр гектар 505,6-м ашагъэцккэ-

гъэх, агъэтлысыщт чыгъ-хэу мин 258-рэ питомник-хэм къащагъэккыгъ, ахэр гектар 50,5-м ашагъэ-тлысыгъэх. Мээ гектар 1123,3-м адэлэжъагъэх, ахэм ащыщэу гектар 511,9-р мээыккэхэм ащыщых. Гъэккэ-жыгъэным тегъэпсыккыгъэу гектар 43,5-м мээым ащыты-раупккыгъ.

— Зэхэубытагъэу пштэмэ, — кыхегъэхъожы иккэуухым Былымыхъэ Рэщыдэ, — суб-венции шлыккэм тегъэпсыккы-гъэу федеральнэ бюджетым Адыгеим кыфитлупщыщт мылкъу агъэнэфагъэм телы-тэгъэ заказхэу мээхэзхэм ят-тыгъагъэхэр шыккэлагъэ имы-лэу агъэцккэлагъэх. Арышъ, къэра-лыгъо пшъэрылэу тилэр дгъэцккэжыгъэу сэлъытэ.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

**Лъэпкъ
проект**

Миллиарди 144-м ехъу

Аужырэ илээс зэккэ-ллыккэхэм бэрэ зигугъу тшлэрэ иофыгъоу, шлуа-гъэу кыхыырэрэ нэры-лэгъоу щытхэм ащыц лъэныккэ зэфэшъаф-хэм афэгъэхыгъэ лъэпкъ проектхэр. Псауныгъэр къэхъумэгъэнымккэ кы-лыккым хэхъоныгъэ егъэ-шылгъэным, ащ шыла-жъэхэрэм ящылэккэ-псэу-ккэ зыккыгъэлэтыгъэным фэлэжъэрэ лъэпкъ проек-тэу «Псауныгъ» зыфилорэм ишлуагъэккэ мы от-раслэм лъэбкъушлэхэр ышылгъэх, мылкъушхо ащ пэлуагъэхъагъ.

Урысые Федерациер псауныгъэр къэхъумэ-гъэнымккэ ыккэ соци-альнэ хэхъоныгъэмккэ и Министерствэ ипресс-кылыккы кызыритырэм-ккэ, министрэу Т. Голи-ковам къэралыгъом и Правительствэ ипрези-диум кышыллуагъ лъэпкъ проектэу «Псауныгъ» зыфилорэм игъэцккэн пэ-луагъэхъаным пае 2010-рэ илээсым ибюджет сомэ миллиарди 144,4-рэ кы-щылэлытагъэу. Мыщ ыпэрэ илээсхэм лъэпкъ проектым иоф зыди-шлэщтыгъэ лъэныккыхэр джыри лъагъэккыотэщтых. Ахэм ягъэцккэн фэгъэ-хыгъэ унашъохэр зэккэ хъазырых ыккэ УФ-м и Правительствэ ыштэн-хэм пае агъэхъыгъэх.

Министрэм кызыри-лорэмккэ, пстэуми анахъ иофыгъо шхъалэхэм ащыц участкэхэм япхы-гъэу иоф зышлэрэ врач-хэмрэ медсестрахэмрэ ялэжъапккэ ахыцэ хэгъа-хъоу фашылгъэр (сомэ мини 10-р ыккэ сомэ ми-ни 5-р), «лэпылэгъу псын-ккэм» ыккэ ФАП-хэм ялофышлэхэм джащ фэ-дэу афыхагъэхъуагъэр тапэккэ ятыгъэныр ары. Кызыралгытэрэмккэ, ахэм 2010-рэ илээсым сомэ миллиард 30 апэ-луагъэхъащт. Пчъагъэхэм кызырагъэлъагъорэмккэ, участкэхэм ащылэжъэрэ врачхэмрэ медсестрахэм-рэ япчъагъэ, 2009-рэ илэ-сым елытыгъэмэ, про-центи 7-ккэ нахыбэ хъушъ, нэбгырэ 160342-м нэсыщт. «лэпылэгъу псын-ккэм» ыккэ ФАП-хэм ялофышлэ 140269-ми ялэ-жъапккэ сомэ мини 3 ыккэ мини 6 зырызэу афыха-гъэхъуагъэр тапэккэ къа-ратынуу министрэм кы-луагъ.

**ЖАККЭМЫККЭ
Аминт.**

Умышлэрэм укIэупчIэныр лушыгъ

Тэ, адыгэхэм, кытхэтых амышлэрэм кIэупчIэнхэр ашхьэ езымыпэсыжъэу, амышлэрэр ашIэу кыащэгъхуным пылъхэр. Ахэм афэдэ цыфхэм шыпкьэр кызылорэр аумысымэ, купэу зыхэхэм емыкIу кыащэху бэрэ кыхэкIы. Зэлу-кIэхэм, хасэхэм джа хэшIыкI макIэ Iо-фым физилэхэм шыпкьэ кыащызылорэри зэхуамагыгъэхыжъэу, ежхэм кыа-луагъэм нэмыкI Iуагыи, шлагъи дунаим цымызекIуагъэу цыфхэм кыащэгъху бэрэ тырехыылIэ. Ау Iофэу зытегушы-Iэхэрэм изэшIохынкIэ ащ зи фэдэ кы-хыерэп. Зэрэщытыгъэу Iофыр кьэнэжы, зэрсагъэхуэу цыфхэр мпэсэу.

Мы аужырэ илъэсхэм зидунай зыхожьыгъэм ифэIо-фашIэхэм язехъан ехьылагъэу «Адыгэ макъэм» кыыхиты-рэр нахыбэ хьугъэ. Чылагъохэм, район-хэм, республикэм ащырекIокIыгъэ зэлу-кIэхэм яунашъохэри кыхаутых, ахэм цыфхэр яджэ, ау разэ хуэхэрэп, сыда пIомэ Iофым хэшIыкI хьатэ физимылэхэм кыауагъэр гум ыштэрэпышъ ары. Адыгэ-хэм яхьэдэ фэIо-фашIэхэм язехъан те-гушыIэхэ зыхукIэ, зыгорэ кьэтэджы-нышъ, хэшIыкI фыримылэми, кылошт «мэфэ тIокIитIур тилагъэп», «гъоыла-пхъэу джы агъэкIодырэм фэдиз ашIы-щтыгъэп», «цыфэу кырашалIэрэр ба-щэ», «хьадэм ифэIо-фашIэ мэфищкIэ зэшIобгъэкIын фæе», «щыгынэу пщы-гъыштым уфит», «щыпс-пIастэ нэмыкI ищыкIагъэп, конфети, мыIэрыси, бана-ни Iанэм тебгъэуцо хьуштэп — ахэр адыгэмэ ахэлъыгъэхэп, ищыкIагъэхэп, ахэр нэшIобшIыгъэу кырагъэжъагъ». АдыкIи зыгорэм ащ кыдыригъэштэшт, Iофым хэшIыкI фыримылэми. Зытеты-гъэр, хабзэу адыгэмэ ахэлъыгъэр, джыри ахэлъыр кэзылорэм рагъэдэлухэрэп цыфхэр. Апэрэ купым кылуагъэр уна-шъоу аштагъэу алошъ зэбгырэкIыжы. Ау лъэпкъым илъэс пчъагъэхэм, лIэшIэ-гъу пчъагъэхэм хабзэу хэлъы хьугъэм арэуштыгъэ шъхьашъорыкIоу урэкIокIэ ипкIыкIынэу щытэп. Ащ фэдэу шъхьа-шъорыкIо-елъэкIонхэу, амышлэрэм анэ кырифэу тегушыIэхэу, цыфхэр зыгъэ-плъэгъухэрэр яреджэх а Iофым ехы-лIагъэу шыIэ тхыгъэхэм. ГушыIэм пæе, Интериано (1502 илъ.), Луккэ (1625 илъ.), Тавернье (1880 илъ.), Адам Олерий (1600 — 1671 илъ.), Паллас (1793 — 1794 илъ.), Мариньи (1818 илъ.), Бесс (1829 илъ.), Бларамберг (1833 илъ.), Джемс Белл (1837 илъ.), С. Броневскэм (1823 илъ.), нэмыкIыбэмэ атхыгъэхэу хьа-дэр зэрагъаерэм, зэрагъэтильыжыщтыгъэм, кьэунэхэр зэрафашIыщтыгъэм, тхьамэфэ, мэфэ тIокIитIу, мэфэ тIокIиш, илъэсныкIо, илъэс Iанэхэр адыгэмэ зэра-шIыштыгъэхэм, былым Iлэшъ пчъагъэ-рэ мэл пчъагъэрэ зэрэшIуабзыштыгъэм, шъонхэр (бахъсымэ, шъуатэ) зэрашашIы-щтыгъэхэм, чылэгъо пчъагъэхэм кыарыкI-хэмэ, чылэу кыыздэкIуагъэхэм дэмыфэ-хэу, гъуэнэгъу чылэхэм кызырашIуау-щтыгъэхэм, шыгъачъэхэр, псэрыгъэо джэгукIэхэр хэтхэу, зэрэзэхашъщтыгъэ-хэм, Iагъэм кызырэтэгущыIэштыгъэхэм, нэмыкIыбэхэми ягугъу кызырашIырэм нэIуасэ зафарэшI.

Мы Iофыгъоу тыкызытегушыIэрэм нахъ пэблэгъагъэу Хьанджэрые ежъ илъэ-хъан щилэгъугъэу, зыщыгозагъэхэр «Записки о Черкесии» зыфилоу 1836-рэ илъэсым ытхыгъагъэу 1978-рэ илъэсым Налшык кышчыдагъэкIыжыгъагъэм игъэкIотыгъэу кышчитхыгъэхэшъ, джащ нахъ тыкышыцуцун.

Хьанджэрые мырэуштэу етхы: Чер-кесхэр Мыхьамэт идин зехъэхэм ыуж ижыкIэ ялэгъэ хабзэхэм зэхьокIыныгъэ-хэр афэхьугъэх. **Ау а зэхьокIыныгъэхэр зыкIи екIуалIэхэрэп хьадэм игъэтIы-льыжыныи, гукъэкIыжъ зекIуакIэу яIагъэми** (еплъ н. 315).

Сымаджэм иаужыпкьэрэ жыкыэщэ-гъу зериухыгъэм тетэу унэм исхэм гы-мэкъэхшо кыхадзэ... Бзылъфыгъэхэр абгъэ теожьых, анэгумэ япIэскIужыых; хьульфыгъэхэр анатIэхэм ятхьожьхэзэ лъы кырагъэхэи... Ащ фэдэ гукъэошхом зэлынубытыгъэрэ ныбджэгъухэмрэ Iа-хыылхэмрэ. Нахыжъхэм гыныр псын-кIэклаеу цагъэтыжышъ, хьадэр бэным фагъэхьазырынымкIэ унашъохэр ашIых. Ахэр Iагъэм иIахыылхэм яушъых, щэIагъэ кызыхагъэфэнэу араIо. Ныохэри бзылъфыгъэхэм яушъых (еплъ н. 315).

Ащ дакIоу хьадэгъэпскIым кьеджэ-

хэшъ, хьадэр рагъэгъэпскIы. Хьадэр зы-гъэпскIыхэрэм алэмэ чэфыныпхъэм хэ-шыкIыгъэ Iальэхэр апалъхьэх. Чэфыныр дзыом фэдэу ады, ыкIопитIу зэлухыгъэу. Ащ хьадэр ралъхьэшъ, ыщипитIу папхы-кIыжы. Ащ ралъхьаным ыпкIэ хьадэм ыпкышъбол дэгъоу атхьакIы, ыIэбжа-нэхэри ыIэбжа-нэхэри паупкIыхэу бэри кыхэкIы. А пшъэрылгыр ефэнд зырыз-хэм егугъупэзэ агъэцакIэ, цыфэу щыт-хэм гухэхъошхо кызыфарагъэшIэу.

Бзылъфыгъэ хьадэри джащ фэдэу ныо горэм зэрехьэ. Хьадэр загъэпскIыхэкIэ ефэндым духьэ кьехы. Хьадэр агъэхьа-зырыфэ бэныри хьазыр мэхъу. Черкеси-ем зэрэщытэу щызэхэлхынэп бэныр зытIыштыр ыпкIэ хэлъэу кыаштагъэу.

Хьадэу кыагъэхьазырыгъэр лъэоим ты-ралъхьэ, ар мысысыным пæе ычIэгъ пIуа-блэми, нэмыкIми кычIалъхьэшъ, хьа-дэм шэкI техъо дахэ тырахъо. Хьадэр, зэ-рэхабзэу, зэлэпахызэ IэкIэ кьэм нэс ахы. Унэм икIыхэу кьэм нэсыфэхэкIэ джы-назыр шэ кыагъэуцу, динлэжыым шэунае духьэ кьешIы. Хьадэр бэным рагъэкIу-ным ыпэ духьэ тырашIыхьэ, етIанэ Iа-гъэм иIахыылхэм кыахыгъэ искъатыр ефэндым аIехышъ, ащ дэжыым «деур» шешIы е, нэмыкIу кьэпIон хумэ, тIо-кIитIурэ кыаупчIы тынхэр агу пыкIхэу, фаехэу кыахыгъэмэ. Тынхэр кьэзыхы-гъэхэр мэгугъэх Iагъэм игунэхьэшIагъэ-хэр фагъэгъунхэу е нахъ макIэ фашIын-хэу. А пстэумэ ауж хьадэр бэным ратIуп-щэхы, ышъхьэ кьохьапэмкIэ гъэзагъэу, джабгъу лъэныкIомкIэ кыбIлэм нахъ фэ-гъэзагъэу фэбгъунджышъоу агъэтIылы.

ЯтIэр бэным тыратэкъожы зыхукIэ, зэкIэми зэлэпахызэ ашIы, пхьэ хьанцэ-хэр пшыгъэхэм **зэрамыгъжэу, джау чыгум агъэтIылызэ ашIы, щытым ежъ-ежырэу ыштэнэу.**

Мыш дэжыым кьурмэныпхъэ мэлери кыахышъ, ефэндыр КъурIаным исурэ горэм кьеджэ. Загъори, Iагъэм осыет кышIыжыгъэмэ, ицIыфхэм ащышхэр шъхьарытIупщ ашIыхэу кыхэкIы. Джа зэкIэ загъэцэкIэрэ ужим бэным псы тыракIэ, етIанэ щытхэр зэкIэ лъэбкъу 40-кIэ бэным кыIокIотых; ефэндыр бэ-ным дэжэ зэрэщытэу тхьэлъэу «тал-кыаным» кьеджэ... ЕтIанэ динлэжыр кье-жэрэ цыфхэм кыахьажышъ, джыри зэ Тхьэм елъэлужьхэшъ, унэм кьэкIо-жыых. Мыш дэжыым зэкIэ кьекIолIагъэ-хэр нэшхьэгъо зылэхэм афэтхьаусыхэ-жыыхэшъ, кыдэкIыжыых (еплъ н. 316).

Чэщ зыхьукIэ динлэжыр Iагъэм иунэ щызэрэугъоныхэшъ, нэфшгагъо нэс Тхьэм елъэлухэу щызэхэхых, Iагъэм джэнэт ыгъотынэу, игунахьхэр Тхьэм кыфигъэгъунхэу фэлъаох. Ащ ыуж, зы-шхахэхэкIэ, зэбгырэкIыжыых. Ащ фэдэ тхьэлъэлухэр чэщищым зэпымыоу ашIэу кыхэкIы.

«**Яблэнэрэ мафэм апэрэ гукъэкIы-жыр (щыгъынIухыжыр) ашIы; мэфэ тIокIитIу зыхьукIэ, ятIонэрэр ашIы.** А гукъэкIыжъхэм динлэжъхэри цыф кызырыкIохэри кыкIуалIэх. Апэ-рэхэр КъурIаным еджэх, **зэреджагъэхэм пæе агъэнэфэгъэ пкIэр араты; ятIонэ-рэхэр ашIыгъэ шхыным хэлэх, шъонэу кытырагъэуауагъэми ешхох. Ащ фэдэ гукъэкIыжыр ятIокIишнэрэ мафэм ашIэу бэрэ кыхэкIы е илъэс зыщы-хьурэм хагъэунэфыкIы** (еплъ н. 317).

Хьанджэрые зэрилгытэрэмкIэ, ижы-кIэ кышчыкIэдзагъэу джы кызынэсы-гъэм черкесхэм кыахэнэгъэ хабзэхэр щылэх. ГушыIэм пæе, гукъэкIыжъ иныр (ильэс Iанэр). ЕтIанэ, гырэ пстэуми за-фэмышIэу агу кьеокIэ гыхьэрэп, зэкIэ-ми джауштэу зэдаштагъэу, есагъэхэу щыт-хэшъ мэгъыхэ нахъ. Цыфым арэуштэу зымышIыкIэ, ащ лъытэныгъэ фашIыжы-щтэпышъ мэгъы... (еплъ н. 318).

Кыхэгъэщыгъэн фæе адыгэлIым ишъхьэгъусэ зылэкIэ зэрэмыгырэр. Ар хэгъэкIи, ишъуэ зэрэсымаджэм пæе е зы-лэкIэ лым нэшхьэгъо кызызтыригъао-кIэ, кIэнэкIалъэ ашIы.

Лагъэм иIахыылхэмрэ ишъэогъухэмрэ бэрэ фэшъыгъох. Илъэс зытешIэкIэ, **ильэс Iанэ фашIы.** Мафэу зычашIы-щтыр кызыблагъэкIэ, зышIынэу изыхьу-хьагъэмэ **шхын-шъон бэдэдэ агъэ-хьазыры.** Ащ нэмыкIэу, **яблагъэхэми,** нэмыкIхэми **шхын хьазырхэри шъон-хэри кызыдашэх,** шIуабзымэ хьунэу **былымхэри кыафых.** Илъэс Iанэр зы-чашIыштыр уахьтэр кызыблагъэкIэ, **гъу-нэгъу чылэхэм афалоншы, цыфхэм макъэ арагъэлэу.** ЗычашIышхэштхэ ма-фэм ехьулIэу **кыырагъэблэгъагъэхэр кьекIуалIэх е гъунэгъу чылэхэм кыа-шэуцух, кыызэлукIэрэр бэдэдэ, зы чы-лэм дэмыфэу мэхъушъ»** (еплъ. н. 319).

Илъэс Iанэр **шыгъачъэкIэ рагъажьэ.** Шыгъачъэм кызыкIыжъхэкIэ, анахъ хьа-кIэ лъапIэхэр хьаекIышым ращэхэшъ **Iа-нэхэр кыафахьых, шхынхэр ателэкIа-гъэхэу.** Мыш дэжыым динлэжъэу ахэсыр, шхэныр рамыгъажьэзэ Тхьэм елъэлэу. ХэгъэунэфыкIыгъэн фæе мыш фэдэ гу-кьэкIыжъ зэлукIэхэр джэгум зэрехьы-щырхэм пæе динлэжъхэр ащ къэмыкIохэу кыызэрэхэкIырэр.

А мэфэ шыпкьэм Iагъэм иIашэхэри, ищыгъынхэри унэм ралъхьажъхэу мэхъу. Ащ ыуж джэгукIэ зэфэшъхьафхэр шы-ухэм кыагъэлъагъох, щэрыонри ахэтэу (еплъ н. 320).

Ижырэ адыгэ хабзэмэ атетэу аужы-рэу агъэтIылыжыгъэ кIэмыгуепщэу Бо-лэтыкIо Мышъоост ехьылагъэу Н. Дуб-ровиным (еплъ: Черкесы (адыгэ). Нал-щык, 1991) кытхыжыгъэр мыш фэд: ...ащ ихьадэ изехьанрэ игъэтIылыжынынрэ хэлэжъагъэхэр иIахыыл блэгъэ шыпкьэ-хэр ары нылэп. Ахэм яхьадэ мэфибгъум кыкIокIэ агъэегъагъ. Iагъэм илъэс реным ипIэ зэтэхьуагъэу щытыгъ, ащ ышъхьагъ иIашэхэр пылъэгъагъэх... ПэкIор гупэм дэжэ лъэкъопылъхьэ плъыжъхэр щытыгъэх; Iанэу щытыгъэм щыгъу-пIасты тетыгъ; ищылэныгъэ зэ-риухыгъэм ишыхьатэу шэф остыгъэ кIо-сэжыгъэри ащ тырагъэуцогъагъ. Илъэс реным иIахыылхэр кызыкIохэкIэ, кыа-гъаештыгъэ. Илъэс зыщыхьышт дэдэм ехьулIэу Iагъэм иIахыылхэри иагалькыи илъэс Iанэм кышчызэхэхьэгъагъэх. Ибэн дэжэ зыщызэрэугъойхэм, пкьэоу щы-тым Iагъэм иIэшэ-шъуашэхэр зэкIэ пы-лэгъагъэх. Ишыонэзетель кылуаши, шхонч омэкъэшхор шъхьашытэу, блэу-нае кьэм хьурэябзэу кырашэкIи, етIанэ сэшхокIэ шым ытхьакIумэхэр пагъэчъы-гъэх. А дэдэр щытхэм яшымэ арашIагъ. БолэтыкIом икыашъхьэ а мафэм шы 280-мэ атхьакIумэхэр шыпагъэчъыгъэх. Орэдусэу чылэм дэсыгъэхэм а мафэм Бо-лэтыкIом игъэхьагъэхэр орэдэу зэхалъ-хьагъ. Орэдэр кызаIожьым ыуж шыу зэгъэбэн ешIагъэх, етIанэ Iагъэм иджа-нэхэр, иIашэхэр, ишхэр зэфагошыгъэх. КьекIолIэгъэ **цыфхэм арагъэшхынэу цуипIлыр мэл шъэныкьорэ щышIуа-бзыгъагъ.**

Iагъэм ыкьохэм пщылI пшIыкIуэ орэдусхэм аратыгъагъ (Дубровиным ыгъэфедагъэр баронэу Сталь иIэпэрытх) (еплъ н. 166).

Хьадэ зехъан Iофым ехьылагъэу тхы-гъэу шылэр бэдэдэ мэхъу, ау имышчыкIэгъэ Iофхэм апае джы зэшIуанэхэрэм акыыл хахынымкIэ мы кьэстхьагъэхэми зи-шIуагъэ кьэклонхэр ахагъотэштых. Мы Iофыгъо шыпкьэмэ яхьылагъэу Бэдженэ Мурат-хьаджи тхылы 2004-рэ илъэсым Мыекъуапэ кышчыдигъэкIыгъ «Хэтэ ди-нымрэ адыгэ хабзэмрэ кьэзыухъумэ-щтыр?» ыцIэу.

Ситхыгъэ зышысыухыным КъурIаным ыужкIэ ятIонэрэ тхылы лъапIэу алгытэу «Сады праведных» зыфалоу 2002-рэ илъэ-сым Москва кышчыдэкIыгъэм кыхьэс-хыгъэ гушыIэхэр емыджагъэхэм алъыз-гъэлэсыхэмэ сшIонгъу. А гушыIэ лъапIэ-хэри тыкызытегушыIэрэ Iофыгъом ехы-лIагъэх. Цыф зырызхэм алоу зэхэтэхы: «Iагъэм пыбгъэкIодэщтыр ежъ кылы-жыгъэр, имылыку ары». Ау мы зигугъу кьэтшIыгъэ тхылы лъапIэм кышчело: «Зы цыф горэ Пегъымбарым еупчыгъ: «Тянэ ошIэ-дэмышIэу Iагъэ, ау сэ кызырэс-щыхьурэмкIэ, ащ зыгорэ кыIожьышъу-гъагъэмэ, сэдэкъэ шIушIагъэкIэ иIэр

аритынэу кыIожьыныгъи. Ежыым ычIы-пэкIэ ар сэ сшIэмэ, псапэр ежыым IукIэн шъуIуа?» Мыш иджеуапэу Ащ кыты-жыгъ: «Ары» (еплъ. н. 482).

Цыфыр зылэкIэ зэкIэ дэлэжъэу аIо, ау «шIыфыр зылэкIэ зэкIэ иIофхэр дэлэ-жыых, лъэныкыуиш нэмыкIэу: зэпымы-урэ шIушIагъэр, шIэныгъэу иIагъэу цыфхэм агъэфедэхэрэмрэ ибынышIухэу Алахьым ащ пæе елъэлухэрэмрэ» (еплъ н. 483).

Iагъэм ехьылагъэу кьэгущыIэхэмэ зымыдэхэрэр щылэх — «сыда ар кызы-кIытегушыIэрэр, ар Тхьэм нахыи нахъ щыгъуаза?» алоу. Ау: «(Зэгорэм тэ кы-тэбгъукIозэ) джыназыр дблэкIызэ, цыф-хэм Iагъэм ищытхэу кыалоу Пегъымба-рым зызэхехым кылуагъ: «Ар ищыкIэгъэ шыпкь». ЕтIани ащ фэдэ джыназ горэ блэкIызэ, цыфхэр Iагъэм IаекIэ тегушы-Iэхэу Пегъымбарым зызэхехым кылуагъ: «Ар ищыкIэгъэ шыпкь». Арыти, Умар бин аль-Хьаттаб кьэупчIагъ: «Сыд ищы-кIэгъэ шыпкьэр?» Пегъымбарым джеуап кытыжыгъ: «Шъо зым щытхьур фэ-шъуIуагъ, арышъ, ар джэнэтым зэрихьа-щтыр гъэнэфагъэ, ятIонэрэм игугъу IаекIэ кьэшъушIыгъ, арышъ, ар джы машIом зэрэпфэщтым шъуеымынэгуй — **шъо-рыба Алахьым ишэхэу чыгум щылэ-хэр»** (еплъ н. 483).

«Пегъымбарым кылуагъ: «Быслы-мэниплI быслымэным кызышчытхьу-хэкIэ, а кызышчытхьугъэхэр Алахьым джэнэтым рещэ». Тэ теупчIыгъ: «А щыт-хьухэрэр шы хьухэмэ?» Ащ кыпичгъо-дзыжыгъ: «Щымы ары». Тэ джыри те-упчIыгъ: «Адэ тIумэ?» Ащи джеуап кы-ритыгъ: «ТIуми ары». Ащ ыуж «Адэ зы-мэ» тIоу теупчIыжыгъэп» (еплъ н. 484).

Адыгэ хабзэмрэ быслымэн диньырэ зэхэзыгъэкIуакIэу зыIохэрэри, ахэм ядэ-лухэрэри мыш кыкIэлъыкIоштмэ яргъу-пшысэх: «Шыпкьэ дэдэмкIэ, **цыфхэм ягъэпсыкIэ-шыкIэхэр Алахьым зэ-блихьухэрэп,** ежхэм зэрэщытыгъэхэр зэбламыхумэ» (еплъ н. 377). «Ахэм ара-Iогагъ Алахь закъом шъхьэкIафэ фа-шIэу, Ащ идин фэшпыпкьэхэу, хьанифэу щытынхэу (Алахьым нэмыкI зэрэщы-мыIэр ашIошъ шыпкьэ хьоу), нэмаз ашIынэу, зычатэ атынэу. Ахэр зыгъэ-цакIэрэ диныр тэрэхэу» (н.9).

Адыгэ шэн-хабзэхэр зэрахьэу, быс-лымэн диньыри дагъэцакIэу щыт цыф-хэм диныр аукуоу, адыгэ хабзэхэр быс-лымэн диным гуагъэушъхьафыкIын фаеу зыIохэрэр КъурIаным кыхьэтхыгъэ Iаятэхэм яджэхэмэ, ахэм яхэукъоныгъэ зыдашIэжынкIи мэхъу.

«О тхыгъэм еджэхэрэр! Ибрахимэ пæе сыда шъо шъузыкIызэнэкъокьурэр? **Библиери Евангелиери ащ ыуж нылэп кызыригъэхыгъэхэр.** Шъо ар кыжъу-гурыIорэба?» (я 3-рэ сурэр, я 65-рэ Iая-тэр) «Ары, **шъо шъушIэрэмкIэ шъу-зэнэкъокьу хьушт, ау шъо шъумы-шIэрэмкIэ сыд пæе шъузнэкъокьу-на?** Шыпкьэ дэдэмкIэ, Алахьым ешIэ, шъо шъушIэрэп!» (я 3-рэ сурэр, я 66-рэ Iаятэр). «ШIу ышIэзэ Алахьым зынэгъу фэгъэзагъэу, **Ибрахимэ идин ыгукIэ зыштагъэм идинкIэ нахышIоу хэт-ми зыгорэ шылэна?**» (я 4-рэ сурэр, я 125-рэ Iаятэр). «...Тэ шъуашыщ пэпчъ гъогу фыхэтхыгъ. **Алахьыр фэягъэмэ шъо зэкIэми зы цыф лъэпкъэу шъу-кыгъэхьуныгъи,** ау кышъуитырэмкIэ Ащ шъуиушэты шIоигъу. Ащ пæе зым адрэм шIоу фишIэщтым шъукIэгъуI, зэ-кIэми Алахьым дэжэ жьугъээзжышты, зэ-мызэгъыныгъэу шъуазыфагу илыгъэр Ащ кышъуиушэты шIоигъу. (я 5-рэ сурэр, я 48-рэ Iаятэр). «**ШIошъхьуны-гъэ шыпкьэ зышIыгъэхэу яшIошъ-хьуныгъэ мызэфэныгъэ хэзымылы-хьэхэрэр щынэгъончэ чIыплэ итых,** сыда пIомэ ахэр гъогу занкIэм рэкIох» (я 6-рэ сурэр, я 82-рэ Iаятэр). «**Ащ иIа-ятэ кьэгъэшпыпкьагъэхэр шIушIошъ мэхъухэмэ, Алахьым ыцIэкIэ ауки-гъэ былымхэр шъушыхых**» (я 6-рэ су-рэр, я 118-рэ Iаятэр).

Мы тхыгъэм еджэхэрэми, емыджагъэ-хэми Тхьэм ынэшIу ащицэнэу, гъогу занкIэ ришэнхэу сафэIало.

ГЪЫЩ Нухъ.
Филологие шIэныгъэхэмкIэ доктор.

Плуныгъэм ехьыллэгъэ идеехэу адыгэ гушылэжъхэм ахэльхэр

(Къызыкълъыкlorэр щылэ мазэм и 12-м къыдэкIыгъэ номерым ит).

«ХЭТ СИЛОТЭН, ТЭТЭРКОН СИЛОТЭНА?» («Хэт силуэтэн, жэуджа-лэ силуэтэн?»). Тэтэркон (къэбэртаехэм: жэуджалэ) зыфалорэр лэжыгъэр зыушлорэр пэнэ уц кондэ хурай. Шюфым къекIэ, зыгукIэ ылъапсэ къыпэкIы-кышъ, ыгъэуклорэизэ жъым чIыплэ чы-жэжэхэм ехы. Гушылэжъым лъапсэ фэ-хъугъэхэм ашыщ адыгэ хышъэу — «Джембулат икъэбар» ылоу — Хъан-Джэрые къытхыжыгъэм икупкI (лофым изэрэщыт ехьылагуэу къылорэр). Пове-стым зэрэхэтымкIэ, Джембулат ишъуэ зылулэгъуныгъэ шъэфэу фырилэм къы-хэкIэу Теймбулат гъэпцIагъэкIэ еукIы иныбджэгъоу Джембулатер. УIэгъэ хы-лгъэр телъэу, иаужыпкъэрэ гушылу Джем-булат «Лажъэ симылэу сэкIоды, ар о къыпфэгъунэп», — къыриуагъ уклалом. «Хэт силотэн, тэтэркон силотэна?» — ыуагъ Теймбулат, пэнэуц куандэу жъы-бгъэм къыхыгъэм еплъызэ, ыгукIэ «Е зышIэрэм е фыщылъ» зыфалорэр ежъ къехылагуэу мыхъуным шыгугъэу.

Уахътэ текIыгъэу Джембулат икIоды-кIэ зэрэщымытэу цIыфхэми, ишъуэи загуригъэлогъэ уж, Теймбулат иныбджэ-гъуштыгъэм ишъуэабэ гъэпцIагъэкIэ къы-щэжыгъ. Зэгурилоху пэзухэзэ, мафэ горэм тэтэрконер жъым ыгъэчэрэзызэ къыфI, унэм къыридзэгъ. Ар зельэгъум, Теймбулат бзэджагъэу зэрихьагъэр, ар зыкIишлагъэр, «къыпфэгъунэп» Джембу-лат къызэрэрилогъагъэр, ащ ипэгъокIэу ежъым «Хэт силотэн, тэтэркон сило-тэна?» зэрилогъагъэр, имысагъэ къамы-шIэным шыгугъэу, ыгу къэкIыжьи щыпцIыгъэ. Шъузыр щыхы, тэтэрконэу жъым унэм къычидзагъэр зельэгъум зыкIэшхыпцIыгъэр къыригъэлуагъ. Джембулат ылъ ышIэжыныр зэфагъэкIэ ылытэзэ, чэщым Теймбулатер ыкIи шъу-зыр унэм къыкIыжыгъ. Джащ тетэу тэ-тэркон фэшIкIэ Теймбулат ибзэджэшлагъэ нафэ хъугъэ ыкIи фэшъуашу пчыныжъ ыгъотыгъ. Джары «Цыфмэ къамышIэн шъэф цыIэн» зыкIалорэр. Повестым икIэухым джэ Хъан-Джэрые етхы: «Вы-соцашая премудрость невидимой рукой, рано или поздно, наказывает злодеяния. Она казнила и убийцу Джембулата, а ору-дием справедливой казни избрала зна-менитую его жену».

«ХЭТИ ГУШУ КЪЭХЪУРЭП» («Хэти Гушу къэхъуркым»). Мы гушы-

лэжъым плуныгъэ идееу хэлъыр зэхы-лагъэр цIыфым ишэнхэм ащыцэу анахъ мэхъанэшхо зилэр — Гушыгъэр къызыхэ-кIырэмкIэ плуныгъэмрэ къэхъугъакIэр къэзыухъурэихъэрэ природэмрэ цIыфхэм-рэ яшIуагъэу къаклорэр ары. Ащ къыхэ-кIыкIэ, сэ къызэрэсшIолшIырэмкIэ, ады-габзэм игушылагуэу икIоу къагъэ-лъагъорэпышъ — «Гушы» («Гуш»), «Гу-шыгъ» («Гушыгъ»), «акъыл» («акъыл»), «акъылышIу» («акъылышIу») зыфэллошт терминхэм ямэхъанэ, научнэу гъэунэфыгъэ-ным нахъ лэгъунэгъоу, адыгабзэкIэ къэ-логъэн фаеу сэлъыгъ. Арышъ, «Гушыр» («Гушыр») — акъыл зилэр ары («Гушым» ычIыплэкIэ «акъылышIу», «губыгъ» алоу мэхъу). «Акъыл» зыфэллоштыр шIэ-ныгъэ къыгъотын ыкIи гушысэсэ езыхъэ-лъэкIыр «кIочIэ лыеу» («Цыфым кIочIэ лыеу хэлъыр акъыл» зыфилорэ гушылэ-жъыр дгъэфедэнышъ) цIыфым хэлъыр ары. Адыгэ гушылэжъхэм «Акъыл зилэм къулаи иI», «Акъыл зилэр псэуэми якIэ-сэн», «Акъылыр сыдрэ лофи ылъапс», «АкъылышIор («Гушыр» пломи хъушъ. — Ш.И.) илофхэмкIэ цIэрылу» зыфэллошт-хэм къаушыхъаты адыгъэхэм «цIыф Гуш» залокIэ къырагъэкIырэм, ар зыфалуагъэм, акъыл зэришIэм имызагъоу, иакъыл щыла-кIэр нахьышIу хуыным пае зэригъэфедэ-рэр зэрэхъэрэр.

«Цыф Гушым» инэшанэхэм адыгъэхэм гъэнафагъэу цIыфыгъэр халыгъ. Ар къэ-зыушыхъагъэрэм ашыщ «Гъэсагъэ ухъу-ныр лофэп, цIыфы ухъуныр ары нахъ» («Еджагъэ ухъуныр кыинэп, цIыфы ухъу-ныр ары нахъ» зыфиIу; нэмыкIэу: «ШIэ-ныгъэхэр збгъэгъотыным нахы нахъ лоф цIыфыгъэ пхэлъыныр»), «Гушыр цэ мэ-унчIэжъы» («АкъылышIэм делэм бзэ къыхуегъуэт»), «Зышъхъэ акъыл илтым ышъхъэ урилъытышъ» («Зи щхъэ акъыл илтым и щхъэ урилъытышъ» зыфилорэ адыгэ гушылэжъхэр. Плуныгъэ идееу «Цыф Гуш» зыфилорэ къэлукIэм хэлъыр лофыгъоу тызтегушылэрэмкIэ пэрытыны-гъэ зилэ еплыкIэу шыт. Француз тхэкIо-шхоу Мишель Монтенъ джэнджэш реты зылыфэгъэ нэлусэм икIалэ езыхъэджэ-щтым икыыхъын ехьылагуэу: «Унэгъо дэгъум икIалэ шIэныгъэхэм зыкIаригъа-джэрэр еджэгъэшхо ар ашIынуу арэп, гъэсагъэ хъуныу ары нахъ, къылэжъы-щтыми паеп... нахъ пытуу зыщыхъужы-ныр, ыгукIэ, ыкIоцIыкIэ (урсыбзэкIэ изнути — Ш.И.) нахъ бай ыкIи нахъ дахэ хъуныр ары нахъ. Джары сэ зыкIысшIо-гъор ар езыхъэджэщтым икыыхъын уфэ-сакъылэжъы; нахьышIу ар, цIыф губзы-

гъэмэ, ышъхъэ шIэныгъэкIэ кудэгъэн на-хы, узылъыхъон фаер тIури зилэр ары пэтыми, шэнышIухэмрэ акъылымрэ на-хьышIу шIэныгъэ джашъо нахы».

Нэм ыльэгъурэр, тхьакIумэм зэхихы-рэр, пкъышъолым зэхилэрэр зыфэдэхэр зэхилыкIын ыкIи ахэм ягушысэсэ ыльэкIынэу къэхъурэп (къызыщальфы-рэр уахътэм джэ зэрэщытыр, илъэкI зы-фэдэр ары) цIыфыр, — ело адыгэ лъэп-къым ипедагогикэ. Сыд фэдэрэ лофыми изытет зэхифын ыкIи ащ елытыгъэу зекIокIэ тэрэз къыхихын ыльэкIынэу ар зышIырэр дунаеу къызытехьагъэр ары: природэу (пкъыгъохъу) къэзыухъурэ-хъэрэр, янэ-ятэхэр, нэмыкI цIыфхэр, плу-ныгъэ-гъэсэныгъэр.

«ХЪЭШУ КЫРЫПЛЫРЭР ХЪЭШУ МЭХЪУ, ШЫШУ КЫРЫ-ПЛЫРЭР ШЫШУ МЭХЪУ» («ХъэфI дэпIейр хъэфI мэхъу, шыфI дэпIейр шыфI мэхъу»). АпэрэмкIэ къэлогъэн фаер мы гушылэжъым плуныгъэм ехьыллэгъэ идее шъхьалэу хэлъыр — **ныбжыкIэ-хэм** [зекIокIэ-шIыкIэ тэрэххэмкIэ] **щысэ дэгъу ябгъэлъэгъуныр**, нэмыкIэу: **ныб-жыкIэхэр нахьыжышIухэм акIыры-пIыныр** адыгэ лъэпкъым ипедагогикэ плуныгъэ методхэм зэрахилыгътэрэр ары. Ар плуныгъэмкIэ научнэ педагогикэм де-зыгъэштэрэ прогрессивнэ еплыкI. «При-родэм щыхъухэрэм атешIыкIыгъэу цIы-фым иплун гъэпсыгъэн фае» зыфилорэ принципыр адыгэ народнэ педагогикэм цIыфым иплуныгъэкIэ амалышIухэм якъэ-гъотынкIэ ыгъэфедэщыгъэ. Чыплэу зы-дэщысэхэм къыщыкIырэ чыгъхэм ыкIи цыпсэурэ псэушъхъэхэм яшIылакIэ на-хьышIу зышIырэ нэшанэхэр щысэтехы-плэу агъэфедэзэ народнэ педагогикэм ныб-жыкIэхэр щылакIэм фагъэхъаырышты-гъэх, ежыххэми ягъэсэныгъэ-плуныгъэ искусствэ хагъахъоштыгъэ.

Гушылэжъэу зэхэтфырэм имэхъанэ зэхылагуэу цIыфым иплуныгъэ. «Хъэ-шIу кIырыплыгъэр хъэшIу мэхъу» зыфилорэр хъажушырыр ары (анахъэу), «шышIу кIырыплыгъэр шышIу мэхъу», зыфилорэр шыкIэ цыкIыр ары (анахъэу), тIури зыкIырыплыгъэр (апэрэу) янэ-хъу къэзылфэгъэхэр ары, япсэушъхъэ лъэпкъхэм янэшэнэшIухэмкIэ апэрэу шы-сэ зытырахын альэкIыштыр ары. Гушы-лэжъыр зэхыллагъэр нахъ нафэ пшIы пшIонгъомэ, хэбгъэхъон плъэкIышъ «Цы-фышIу кIырыплыгъэр цIыфышIу мэхъу» ылоу. Ау ищыклагуэп. Ар хэмытыми нафэ чIэгъычIэлъ мэхъанэу гушылэжъым иIэр **цIыфым иплуныгъэр** арэу зэрэщытыр.

Гушылэжъыр ныбжыкIэхэу щысэте-хыплэ пшIы хъушъ нахьыжъхэр ежъ-ежъы-рэу къыхэзыыхэрэм зэрафэгъэзагъэм нэмыкIэу, сабылхэр, ныбжыкIэхэр зы-кIырыплышъ нахьыжъхэми акъылэгъу афэхъу нахьыжышIухэу щытынхэу.

«Хъэр исфын, пчъэр фэсшIын, плэр сшIыжыны», — шъхьахынэм ылозэ нэф къэшъыгъ» («Хъэр исхунш, бжэр хуэс-щIынш, плэр сшIыжынш, сыгъуэлъы-жынш» жилэурэ шъхъэхынэм нэху къы-тешъащ»). Психологическэу шъхьахы-нэм исурэт, шъхьахынагъэр зыфэдэр, ар цIыфым къызэрэхъэрэ шIыкIэхэр адыгэ народнэ педагогикэм иматериалыбэмэ (гушылэм пае, гушылэжыбэмэ) икIоу къагъэлэгъуагъ. Ахэм ашыщых: «*Щы-сытэ нахы пэциз*» («Узысытэ нахъэр пэ-щашъ»), «*лоф мыублэм блэ хэс*» («Гуэху мыублэ блэхэсш»), «*УмышIэм мыхъушът лофым земыгъэулыкIыхъ*», («УмышIэу мы-хъуну Гуэхум зыхууымылфэгъыхъ»), «*Улоф плалэ емыт*» («Уи Гуэху плалэ хуо-мышI») зыфэллошт гушылэжъхэр ыкIи нэмыкIэхэри. Мы къэтхыгъэхэм ялгы-тыгъэмэ, зиплуныгъэ идее зэхэтфырэм къеушыхъаты адыгъэхэм **бшIагуэу** гу зэ-рэлъатагъэр шъхьахынэм ылэмэ бэ зэра-мышIэрэм, шъхьахынэр лоф тIуашIэу зэ-рэщытым. Гушылэжъым имэхъанэхэм уягушпысэ зыхъукIэ кыбгъурэлэ хъэу ри-фыштыр (мэлэхъуахъэп ыкIи шэкIуахъэп) шагухъэ къызэрыкIоу зэрэщытыр; зэри-фыштыр джэныкIор, джэныкIо машIор (жъэгур, жъэгу мафIэр къэбэртэбзэкIэ) зышашIыштыгъэ ыкIи зыщыпщэрыхъ-щтыгъэ унэр арэу зэрэщытыр. ДжэныкIо машIом ыпашъхъэ нахьыжъхэм, хьакIэ-хэм апае тIысыплэхэр ашIыштыгъэх. Ау джэныкIор шъхьахынэ тIысыплэуи шы-тыгъ. Ар къеушыхъаты джэныкIо машIом бэрэ пэсыныр зикIасэм къэбэртаехэр «жъэгу дэсырилэкIэ» зэреджэхэрэм.

Сыд фэдэрэ лъэхъани шъхьахынэхэр цыIэштых, ныбжыкIэхэр шъхьахына-гъэм щыхуэхъумэгъэн фае. Ащ къыхэкIыкIэ гушылэжъым иплуныгъэ мэхъанэ а лофы-гъомкIэ унагъоми, еджаплэхэми ащыб-гъэфедэн плъэкIышъ.

«ХЪУГЪЭ ЗАГОРЭ УЖЫМИ ЗЭ ЕГУПШЫСЭЖЪ» («Хъуащ жала нэу-жыи зэ егупшысэжъ»). Гушылэжъыр ана-хъэу зыфэгъэзагъэр ныбжыкIэхэр ары, лофхэу агъэцакIэхэрэм икIоу емыгушпы-сыхъэу, шъхъэшъорыкIоу яунашъохэр амышIыным фегасэх, икIоу шIэныгъэрэ опытрэ зыфырыамIэр лофыгъохэмкIэ шъхъэпсынкIэгъэ гушылэхэмрэ зекIуакIэ-хэмрэ ашIыным шеухъумэх.

лофшIэныр

Пчъагъэхэр джырэкIэ зыпкъ итых

Урысые Федерацием и Прези-дентэу Дмитрий Медведевым Урысыем ипрофсоюзхэм ятхъа-матэ джырэблагъэ зырегъэблаг-гъэм зэлукIэгъум къызэрэщылуа-гъэмкIэ, тызыхъэхъэгъэ илъэсым-кIэ хабзэм ыпашъхъэ пшъэрылъ шъхьалэу къуиуцохэрэм ашыщ лофшIэн зрамыгъотырэм бэнэ-ныгъэ лъэш ешIыллэгъэныр. А къыныгъор дэгъэзыжыгъэным ишIыкIэу къэралыгъо хабзэм ыгъэфедэщтхэм джырэкIэ та-щыгуазап, ау, къызэрэтшIолшы-рэмкIэ, экономикэм епхыгъэ ло-фыгъо закыхэмкIэ а къыныгъор дэбгъэзыжын плъэкIышътэп. Цыф къызэрыкIом ифитыныгъэ-хэр зыгъэпытэхэрэ ыкIи лофшIа-плэхэм япашэхэм яфитыныгъэхэр нахъ къызэкIэзыубытэхэрэ, ха-бзэм ипшъэрылхэм ахэзыгъэ-хъорэ законхэри штэгъэнхэ фае. Сыда плэмэ джы зэрэгъэпсы-гъэмкIэ, дунэе финанс кризисым зиаппетит къыгъэкIогъэ лофшIа-

плэхэри щылэхэу къыпщымыхъун ыльэкIышътэп. Ежъхэм фэдэу къалэкIэхъащтым къыщымыгъэ-кIэгъэным игушысэ ренэу зыда-лыгъэу ыкIи финанс кризисым къыздихыгъэ къыныгъохэр яIэ-пэещэкIэу агъэлажъэхэрэр нахъ макIэ шIыгъэнхэр хэкIыплэ шъхьалэу зыгъэфедэхэрэр зэрэ-щылэхэм уегуцафэ пшIонгъоу зэ-фэхъысыжъхэм агъэпсы.

Адыгэ Республикэм цыфхэм лофшIэн къафэгъотыгъэнымкIэ икьэралыгъо къулыкIу и Гъэло-рышIаплэ тхьамэфэ телыгъэ мо-ниторингэу зэхышъэрэм къызэ-ригъэлъагъорэмкIэ, блэкIыгъэ илъэсым итыгъэгъазэ и 29-м къыщыублагъэу тызыхэт илъэ-сым ищылэ мазэ и 12-м нэсы-рэ плалгъэм телытагъэу пштэмэ, лоф зышIэн зыльэкIышътэу рес-публикэм исхэм япроценту 2,5-рэ лофшIэн зымылэкIэ атхы-гъэхэр. ЗэкIэмкIи лофшIэн зи-мылэу учетым хагъэуцагуэу

нэбгырэ 5156-рэ. Къэлогъэн фае процент пчъагъэу ыпшъэкIэ къы-щытIуагъэр аужырэ тхьамэфэ зы-тIум зэмыокIэу къызэрэнагъэр. Джащ фэдэу хэгъэунэфыкIыгъэн фае лофшIэн зымылэхэм япчъа-гъэ республикэм лъэганлэу шы-рилэр къызэтынэкIыгъэ илъэ-сым ыгузэгъуэхэм аджэ процен-ти 4,7-м зэрэнэсыгъагъэри.

Мы пчъагъэхэм уакъыпкъы-рыкIын зыхъукIэ, умыгъэшIэ-гъон плъэкIышътэп предприиер зэрэфашIыжыкIырым е агъэла-жъэхэрэр нахъ макIэ зэрашIыхэ-рэм апкъ къыкIэу цыфхэр Гу-гъэкIыгъэнхэм ехьыллэгъэ уна-шъо зышIырэ лофшIаплэхэм япчъагъэ ренэу зэрэхъахэрэр. Дунэе финанс кризисыр Урысы-ем къызылгъылысгъэм къышы-ублагъэу мылкъум ишIыкIэ зэ-фэшъхъафхэр зыгъэфедэхэрэ предприитехэу ыкIи организа-циехэу агъэлажъэхэрэм ашыщ-хэр ГуагъэкIынхэу изыхъухъа-

гъэхэм япчъагъэ щылэ мазэм и 12-м ехъулэу 251-м нэсыгъ.

Аужырэ тхьамафэм ахэм ясатыр къыхъэуцагъэх нэбгы-рэ 76-рэ зылут ЗАО-у «Санэр», УФ-м и Сбербанк и Адыгэ къу-тамэу N 8620-у нэбгырэ 562-рэ зыгъэлажъэрэр, нэбгырэ 350-рэ зыщылэжъэрэ Адыгэ республикэ кIэлэцIыкIу клиническэ сымэ-джэшъу Мыекъуапэ дэтыр, нэб-гырэ 19 зылут сабыл ИгышIлэу селоу Еленовскэм дэтыр. Аужы-рэу зышIэ къетIуагъэхэр зэхэфы-гъэнхэм уфэжъэмэ къызэрэпщы-хъуштымкIэ, акционер е унэе лофшIаплэхэм афэдэу лофшIэн мыгъотыныр къэралыгъо ыкIи муниципальнэ учреждениехэми альэлэсы. Ар гурылогъуае мы-хъун ыльэкIырэп. Адэ джы Сбер-банкыр лофшIаплэ тхьамыкIа ыгъэлажъэхэрэр нахъ макIэ ымылэхэмэ шIэны ымылэкIы-нэу?! Джащ фэдэу республикэ кIэлэцIыкIу сымэджэщыр зэрэ-

щылэшт мылькур хабзэм къы-гъотын ыльэкIышътэ? ТыхъукIо-ми тшIэрэн, ау джары лофшIэн-мыгъотыныгъэм бэнэныгъэ лъэш ешIыллэгъэным пае законхэри зэхокIыгъэнхэ фаеу ыпшъэкIэ къызыкIышътIогуагъэр.

Джыры зы еплыкIэ тыгу къадгъэкIыжы тшIонгъу. Зигу-гъу къэтшIырэ къыныгъом ехы-лэгъэ къэбар кIэлIхэр ренэу къыхэтынутыхэзэ, зэгорэм ахэм къашытIогуагъэ кIымэфэ лъэхъа-ным лофшIэн зымылэхэм япчъа-гъэ икIэрыкIэу хахъоу ыублэжы-нэу къызэрэтшIолшырэр. Джы къызэрэнэфагъэмкIэ, еплыкIэу тилагъэм джырэкIэ зыкъызэри-мылгъэщыпкъэжыгъэр теубыта-гъэ хэлъэу къэтэлэ ыкIи зэкIэми гуапэ къашыхъушътэу къытшIо-шIы тапэкIи ащ тетэу лофыр кIэ-кIын хъумэ. Ау мышъ къыхэгъэ-хъожыгъэн фаер чэзыухэм ахэ-мыуцагуагъэхэу ыкIи телъхъэплэ зэфэшъхъафхэм апкъ къыкIэу ахэуцонхи амылгъэкIэу лэжаплэ зымыгъотыхэрэр мымакIэу зэрэ-щылэхэр.

СЭХЪУТЭ Нурбий.

ТигумэкIхэр

ЦІЗ ФАУСЫМЭ ДЭГЬУГЬЗ

Адыгэ Республикэм и Лъэпкь театрэ зызэхайагьэр ильэс 70-м кьехьугь. А уахьтэм кьыклоцI спектаклэ гьэшIэгьонхэр тиартистхэм кьагьэлэгьагьэх, дунаим щызэлъашIагьэх. Лъэпкь театрэм тарихьым хэмыкIокIэцIт лъэуж кьыкIугь, фестивальхэм щытхьуцIэу кьащыдихыгьэмэ тарэгьушхо, ау Лъэпкь театрэм лъапсэ фэзышIыгьэмэ ащыщ ыцIэ зэрэфамыусыгьэр щыкIэгьэ инэу фэтэлэгьэу.

Адыгэ-абхъаз театрэхэм я II-рэ фестивалэу 2009-рэ ильэсым Мыекъуапэ шырылагьэм Къэбэртэе драматическэ театрэу А. ШэуджэнцIыкIум ыцIэ зыхьырэр, республикэ Шэрджэс драматическэ театрэу М. Акъэм ыцIэкIэ щытыр, Краснодар Академическэ театрэу М. Горькэм ыцIэ зыхьырэр, Абхъаз драматическэ театрэу С. Чанба ыцIэ зыхьырэр, нэмыкIхэри хэлэжьагьэх.

Зигугьу кьэтшыгьэ театрэхэм культурэмрэ искусствэмрэ зилахьышIу ахэзышIыхьагьэмэ ацIэхэр афаусыгьэх.

Адыгэ Республикэм и Лъэпкь

театрэ изэхэшэн кIэшакIо фэхьугьагьэр тхакIоу, драматургэу Цэй Ибрахьим. Ащ ыцIэ АР-м и Лъэпкь театрэ фаусыныр тэфэу шIэныгьэлэжьхэм, культурэм илофышIэхэм альбытэ. Гьэ-зетэу «Адыгэ макьэм» ащ ехьылэгьэ тхыгьэхэр кьыхэтыутыхэуи кьыхэкIыгь шьхьае, Иофыр лъыкIотагьэу тIон тлъэкIыштэп. Шьыпкьэ, адыгэ культурэм иклассикэ хэхьэгьэ драматургэу Мамый Ереджыбэ ыцIэ Лъэпкь театрэм фаусми хьуштэу зылохэрэм тарихьылапгь.

АР-м и Лъэпкь театрэ гьогу шIагьоу кьыкIугьэм ехьылэгьэ тхыгьэу Шьхьэлэхьо Светланэ

кьыдигьэкIыгьэм уеджэ зыхьукIэ ИофшIагьэу театрэм илэм уегьэгьушхо. Джырэ нэс Лъэпкь театрэм ыцIэ зыкIыфамыусыгьэм тегьэгьумэкIыш, Иофыр пхыращынэу тэгьугьэ. Спектаклэхэм ныбжэ зэфэшхьаф зилэ артистхэр ахэлажьэх, театрэм шэн-хэбзэшIоу илэхэр лъызы-

гьэкIотэн зыльэкIышт артистхэр илэх. Егьэжьаплэ театрэм фэзышIыгьэм ыцIэкIэ уеджэным зилахьун хэтлэагьорэп.

Сурэтым итхэр: Лъэпкь театрэм ишэн-хабзэхэр лъызыгьэкIотэрэ артистхэр спектаклэу «Шьузабэхэм» хэлажьэх.

Тиконцертхэр

ПЧЫХЬЭЗЭХАХЬЭР
КЪАГЬЭБАИГЬ

Урысыем ипрокуратурэ иИофышIэ и Мафэ фэгьэхьыгьэ концертэу Краснодар щыкIуагьэм хэлэжьагьэх Адыгэ Республикэм и Къэралыгьо Академическэ кьэщьокIо ансамблэу «Налмэсыр», Адыгэ Республикэм ина-роднэ артисткэу Нэхэе Тэмэрэ, Адыгеим изаслуженнэ артисткэу Кушъэкьо Симэ.

МэфэкI пчыхьэзэхыхэм прокуратурэм Иоф щызышIэрэмэ ащыфэгьушIуагьэх Кубань и Къэралыгьо Академическэ кьэзэкь хор, Краснодар краимрэ Адыгеимрэ яорэдыло цIэрылохэр. Адыгэ Республикэм икомполитормэ аусыгьэ произведенихэр, лъэпкь кьэщьо мэкьамэхэр концертным щыжьынчыгьэх.

Кавказым щыпсэурэ лъэпкьмэ якъэщьо зэхэтэу «Налмэсым» кьышIыгьэр пчыхьэзэхыхэм еплъыгьэхэм ашIогьэшIэгьоныгь. Урысые Федерацием изаслуженнэ артистэу ГьукIэлI Аскэр кьамэхэр пчэгум кьыщычIисэхэзэ, «ЛъэпчIасэр» узылэпищэу кьыгьэлэгьагь. ЗэлъашIэрэ артистым кьулайныгьэу, Iэпэлэ-сэныгьэу хэлъыр залым чIэсмэ лъэшэу агу рыхьыгь, бэрэ Iэгьу фытеуагьэх.

Темыр Кавказым, Тыркуем, Израиль, США-м, нэмыкI хэгьэгьушхо тильэпкьэгьушхо зыщыпсэурэм концертхэр кьащызытыгьэ оредьIо цIэрылохэу Нэхэе Тэмэрэу Кушъэкьо Симэу мэфэкI пчыхьэзэхыхэр кьагьэбаигь, дахэу оредьхэр кьауагьэх.

«Налмэсым» концерт зэфэшхьафхэр мыгьэ кьытыштых. ТекIоныгьэр Хэгьэгьу зэошхом кьы-зыщыдахыгьэр ильэс 65-рэ зэрэхьурэм фэгьэхьыгьэ Иофтхьабзэмэ ансамблэм зафигьэхьазы-рынэу зэрэфежьагьэм тыщигьэгьозагь «Налмэ-сым» ихудожественнэ пашэу, Адыгеим ина-роднэ артистэу Кьулэ Мухьамэд.

Сурэтым итыр: Урысыем изаслуженнэ артистэу ГьукIэлI Аскэр кьашьоу «ЛъэпчIасэр» кьэшIы.

Гандбол. Суперлигэр

«АДЫИФЫР» «УНИВЕРСИТЕТЫМ» IУКIЭЩТ

Мыекъопэ «Адыифыр» щылэ мазэм и 16-м «Лада» Тольятти тикьалэ щыIукIэнэу щытыгь, ау ешIэгьур нэмыкI мафэ зэхайэщтэу кьыти-Iуагь Урысыем изаслуженнэ тренерэу, «Адыифым» итренер шьхьалэу Александр Реввэ.

— Дунэе кризисыр спортми кьы-лбылэсыгь, — еIо Александр Реввэ. — «Ладэр» анахь дэгьоу ешIэрэ командэмэ, мылькум щымыкIэрэмэ ащыщыгь. Аужырэ ильэсым Тольятти игандбол командэхэу хэгьэгьум изэнэкьокьухэм ахэлажьэрэмэ япчьагьэ нахь макIэ хьугьэ.

«Адыифыр» «Ладэм» зыдешIэщт ма-фэр тшIэгорэп. Щылэ мазэм и 24-м, Ижевскэ икомандэу «Уни-верситетыр» Мыекъуапэ кьэкIонэу щыт. Зичэзыу ешIэгьум тигандболисткэмэ зыфагьэхьазыры. Мария Мартыненкэм, Мария Романенкэм, Мария Гарбуз кьызэрэталуагьэу, «Адыифым» кьылышIлэ-хэрэр тигандболисткэмэ агьэгьушIохэ ашIоигьу.

— «Адыифым» апэрэ ильэс сызыхэтыр, — еIо Урысыем иныбжьыкIэ хэшыпыкIыгьэ командэ шешIэрэ Мария Гарбуз. — Мыекъуапэ дэгьоу кьыщыспэгьокIыгьэх, «Адыифым» сыхэтэу зэ-

нэкьокьумэ бэрэ сахэлажьэ ешIоигьу.

Мария Гарбуз Адыифым испортсмен анахь дэгьухэу 2009-рэ ильэсым кьыха-хыгьэмэ ащыщ. Сэнаушыгьэ зыхэлэ спортсменкэм ыгу етыгьэу Иоф зы-дешIэжьы. «Адыифыр» нэмыкI коман-дэкIэ ымыхьожьэу зэнэкьокьу инхэм ахэлэжьэнэу, Европэм ыкIи дунаим ядышгьэ медальхэр кьыдихынхэу фэтIо. Марие спорт унагьом шапIугь, ятэ мые-кьопэ баскетбол командэу «Динамо» шешIэщтыгь. ШIоу щыIэр кьыбдэхьу-нэу, бэрэ тыбгьэгьушIонэу тыпфэлъаIо, Мария!

Сурэтым итхэр: «Адыифым» шешIэхэрэ Мария Романенкэр, Ма-рия Мартыненкэр, Мария Гарбуз.

Футбол. КIымэфэ ешIэгьухэр

ХЭТА АТЕКIОЩТЫР?

ФутболымкIэ кIымэфэ зэнэкьокьум хэлэжьэрэ командэхэу апшгьэрэ купым хэт-хэм якIэух зэлукIэгьухэр тхьаумафэм ялэштых. Стадионэу «Юностым» ешIэгьухэр гьэшIэгьонэу зэрэщыкIощтхэм тичьхэ тель.

ЯтIонэрэ купым хэтхэр шэмбэтым зэдешIэштых. Командэу зэлукIэштхэр:

«Квант» — «Зарем»

«Спортмастер-2» — «Кавказ»

УВД — «Джокер»

«Газпром» — МГГТК

«Спортмастер» — «Картонта-рэр»

«Радуга» — «Звезда».

Апшгьэрэ купым тхьаумафэм щы-зэлукIэштхэр апэрэ чIыпIэхэм афэбэнэ-щтых.

«ЧIыгушхь» — АРГ

«Динамо» — «Щагьдый»

МГТУ — ИФК

«Урожай» — «Мыекъуапэ».

Апшгьэрэ купым апэрэ ешIэгьур сы-хьатыр 13-м ыублэнэу щыт.

НэкIубгьом итхэр зыгьэхьазырыгьэр ЕМТЫЛЪ Нурбий.